

YARATICILIK, ORIJINALLIK VE HUSUSIYET KAVRAMLARININ ÜRETKEN OTONOM YAPAY ZEKÂ SİSTEMLERİNE YANSIMALARI VE FİKRİ HAKLAR BOYUTUYLA DEĞERLENDİRİLMESİ^(*)

REFLECTIONS OF THE CONCEPTS OF CREATIVITY, ORIGINALITY AND CHARACTERISTIC ON THE GENERATIVE AUTONOMOUS AI SYSTEMS WITH AN ANALYSIS OF COPYRIGHT PERSPECTIVE

Belgin ASLAN^(**)

“Hiçbir şey insan düşüncesinden daha sınırsız değildir.”

David Hume

Öz

Yapay zekâ sistemleri teknolojik ilerlemelerle birlikte yaygınlaşmakta ve bilimsel araştırmaların odak noktası haline gelmektedir. Bu sistemlerin bir alt türü olan “Üretken Otonom Yapay Zekâ Sistemleri” tarafından üretilen ürünlerin eser niteliği taşıyıp taşımadığı konusu ise mevcut tartışma ve araştırmalarda merkezi bir yer tutmaktadır. Araştırmamızda; insan müdahalesinin asgari seviyeye indirildiği ve aslında hâlihazırda var olan eserlerin yer aldığı veri setleriyle sürdürülen makine öğrenmesi süreçleri sonunda ortaya konan ürün veya çıktılarının eser niteliğine ulaşmak için gerekli yaratıcılık/orijinallik veya hususiyeti taşıyıp taşımadıkları hususunun tespitinde uluslararası ve çok yönlü bir bakış açısıyla yeniden düşünmemiz gerektiğini vurgulamaya çalıştık. Bu bakış açısıyla; yaratıcılığını ortaya koyarak varoluşundan bu yana eser meydana getiren gerçek insandan, yapay (jenerik/ikame) zekâ sistemleri aktarılamayacak olanın ne olduğunu anlamaya çalışarak yapay zekâ ve insan yaratıcılığı arasındaki ayrımı belirlemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler

Yapay Zekâ, Üretken Otonom Yapay Zekâ Sistemleri, Fikri Haklar, Eser, Yaratıcılık, Orijinallik.

Abstract

Artificial Intelligence (AI) Systems are increasingly prevalent with technological advancements, emerging as the focus of scientific studies. The question of whether products generated by a subtype of these AI systems, known as “Generative Autonomous Artificial Intelligence” (GAI) meet the criteria for being considered works is a key aspect in ongoing discussions. Our research aimed to emphasize necessity of reconsideration from an international and multidimensional perspective when evaluating whether the products/outputs resulting from machine learning processes, where human intervention is minimized and conducted with datasets containing existing works, possess the creativity, originality or characteristic/ distinctiveness features necessary to be classified as works. With this view point; we tried to determine the distinction between artificial intelligence and human creativity by exploring what aspects cannot be transferred to artificial (generic/substitute) intelligence systems from human who have revealed creativity in creating works throughout its existence.

Keywords

Artificial Intelligence, Generative Autonomous AI Systems, Copyright, Work, Creativity, Originality.

^(*) (Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 08.12.2023 / Kabul Tarihi: 08.04.2024).

Bu makale, Doç. Dr. Burcu G. ÖZCAN BÜYÜKTANIR danışmanlığında yazılan “Dijital Sanat Eserlerinde Fikri Haklar” başlıklı doktora tezime esas alınarak hazırlanmıştır. (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye, 2024) / This article is extracted from my doctorate dissertation entitled “Copyrights on Digital Artworks”, supervised by Assoc. Prof. Dr. Burcu G. ÖZCAN BÜYÜKTANIR (Ph.D. Dissertation, Hacettepe University, Ankara, Türkiye, 2024).

^(**) Kültür ve Turizm Bakanlığı, Telif Hakları Genel Müdürlüğü, Uluslararası İlişkiler ve Eğitim Koordinatörü, Ankara - Türkiye, (E-posta: belgin.aslan@ktb.gov.tr, ORCID ID: 0000-0001-6335-2810).

Atıf/Citation: Aslan, Belgin (2024), “Yaratıcılık, Orijinallik ve Hususiyet Kavramlarının Üretken Otonom Yapay Zekâ Sistemlerine Yansımaları ve Fikri Haklar Boyutuyla Değerlendirilmesi”, TFM, C: 10, S: 1, s. 3-23.

I. GİRİŞ

İnsanoğlunun varoluşundan bu yana “insan, yaratıcılık ve fikir” kavramları birbiriyle iç içe geçmiş kavramlardır. İnsanın fikri yaratıcılığı; üretilen, tartışılan, eleştirilen nihayetinde geliştirilen bir şey olsa da temelde insan, kendini başkalarına anlatmak ve kendini gerçekleştirmek için sanat, bilim, edebiyat, müzik ve diğer tüm fikir ve sanat alanlarında kendini ifade aracı olarak üretmeye ve yaratmaya devam edecektir¹.

Diğer taraftan; üretken otonom yapay zekâ sistemlerinin günden güne artan etkisi, özellikle insanların yaratıcılık ve sanat gibi alanlarda kendilerine özgü olduğunu düşündükleri yeteneklerle ilişkilendirilmiş alanlarda çeşitli tartışmalara neden olmaktadır. Üretken yapay zekâ sistemleri, karmaşık görevleri gerçekleştirebilme, büyük veri setlerini analiz etme ve öğrenme yetenekleri ile bilinen sınırlarını aşarak, müzik, resim ve yazı gibi yaratıcı ifade biçimlerinde başarıyla faaliyet gösterebilmektedir. Bu durum, insan ve yapay zekâ arasındaki sınırların belirsizleşmesine yol açarak, teknolojinin toplumsal, etik ve kültürel bağlamdaki rolünü sorgulayan geniş bir tartışma alanını açmıştır.

Üretken otonom sistemler, yapay zekâ türlerinden sadece biri olup, insan beynindeki sinir ağlarının yapısını taklit eden yazılımlar aracılığıyla yeni fikirler üretebilmektedir. Bu sistemler, önceki tekniklerden ayrılarak otonom bir şekilde ve çok az veya hiç insan müdahalesi olmadan yeni ürün veya çıktılar ortaya koyabilme yeteneğine sahiptir. Bu durum, yapay zekânın sadece verileri işlemekle kalmayıp, aynı zamanda yaratıcılık ve problem çözme gibi karmaşık becerilere odaklanabilmesini sağlayarak, teknolojinin inovasyon ve sanatsal yaratıcılık alanlarındaki rolünü derinlemesine değiştirmektedir².

Bununla birlikte, fikir ve sanat eserlerini koruma amacıyla oluşturulan fikri hak sistemleri genellikle, bir eserin koruma altına alınabilmesi için taşınması gereken iki önemli nitelik olan insan yaratıcılığı ve orijinallik (özgünlük-hususiyet) kavramlarına odaklanmıştır. Günümüzde, açıklığa kavuşturulması

gereken ilk ve en önemli konulardan birisi insan yaratıcılığı ile otonom sistemlerin yaratıcılığı arasındaki farktır³. Zira otonom veya yarı otonom yapay zekâ sistemleri, insan kapasitesini taklit etme yetenekleriyle, insanı merkeze alan mevcut fikri haklar düzenlemelerini ve temelinde yatan hukuki değerleri zorlamaktadır. Bu durum, yapay zekânın yaratıcılık ve eserlerin korunması açısından mevcut hukuki paradigmayı gözden geçirmeyi gerekli kılmaktadır.

Avrupa Birliği Parlamentosu tarafından, 13 Mart 2024 tarihinde kabul edilen ve AB Konseyi’nce Nisan ayında imzalanarak son resmi sürecin de tamamlanmasıyla, Mayıs 2024’te yayımlanması beklenen AB Yapay Zekâ Kanunu (EU AI Act), bu alandaki ilk kapsamlı düzenleme olma özelliğini taşımaktadır. Bu Kanunun genel amacı, AB içinde güvenilir yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi ve kullanılmasına yönelik koşulları yaratarak tek pazarın düzgün işleyişini sağlamaktır⁴.

Bununla beraber; risk odaklı bir bakış açısıyla hazırlanan Yapay Zekâ Kanunundan yaklaşık üç yıl önce, fikri mülkiyet hakları ve yapay zekâ sistemlerinin keşiştiği noktada üye ülkelere tavsiyelerde bulunmak üzere AB tarafından bir ilke kararı (*Resolution*) yayımlanmıştır. Bu ilke kararı, birçok önemli hususun yanı sıra; mevcut fikri mülkiyet düzenlemelerinin yapay zekâ tarafından üretilen çıktılara uygulanmasının ve bu ürünler üzerinde oluşabilecek hakların izlenmesinin zorlaşabileceği ihtimaline dikkat çekmektedir. Ayrıca, gerçek kişi eser sahiplerinin adil bir şekilde ücretlendirilmesini engelleyebilecek yapay zekâ destekli ve otonom olarak üretilen ürünler arasında bir ayırım yapmanın gerekliliğine vurgu yapmıştır⁵.

İlke kararında ayrıca; yapay zekâ teknolojileri sonucu oluşturulan ürün veya çıktılarda gerçek kişilerin

¹ Leyla Ağluç, ‘Sanat Yaratıcılık Bağlamında İnsan ve Yaratma Güdüsü’ (2013) 3 [1] Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi 1, 11.

² Kalin Hristov, ‘Artificial Intelligence and Copyright Dilemma’ (2017) 57 [3] The Journal of the Franklin Pierce Center for Intellectual Property 431, 434.

³ Atilla Kasap, ‘Copyright and Creative Artificial Intelligence (AI) Systems: A Twenty-First Century Approach to Authorship of AI-Generated Works in the United States’ (2019) 19 [4] Wake Forest Journal of Business and Intellectual Property Law 335, 337.

⁴ Tambiama Madiaga, ‘EU Legislation in Progress, Artificial Intelligence Act-EPRS, European Parliamentary Research’ (Haziran 2023) <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI\(2021\)_698792_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI(2021)_698792_EN.pdf)> s.e.t. 3 Kasım 2023.

⁵ Parliament Resolution (EU) (2020/2015) on Intellectual Property Rights for the Development of Artificial Intelligence Technologies [2020] OJ C 404/129.

sürece müdahalesinin derecesi veya rolünün belirlenmesinin, sağlanacak fikri hak korumasının da çerçevesini belirlemek bakımından önemli olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Buna ek olarak, yapay zekâ eğitimi için kullanılan veri setleri sebebiyle fikri haklar kapsamında korunan içeriklere yönelik oluşabilecek ihlallerin gözetilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Esasında, yapay zekâ alanındaki yatırımların korunmasının yanı sıra yaratıcılığın teşvik edilmesi ilkeleri arasında doğru dengeyin kurulması gerektiği dile getirilmiştir⁶.

Yapay zekâ sistemlerinin gerçek kişi/insan olma vasfından yoksun olması, özellikle fikri haklar alanındaki bilimsel çalışmaların, daha çok eser sahipliği başlığı altında yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Ancak, kanaatimizce; otonom zekâ sistemleri veya makineler tarafından üretilen ürünlerin gerçek anlamda eser niteliğine ulaşip ulaşmadığını değerlendirmek, şu aşamada eser sahipliğini belirlemeye çalışmaktan daha anlamlı bir çaba olarak görülmektedir. Bu vesileyle aslında çoğu zaman birbirinin yerine kullanılan ve sanki aynı vasıfları nitelediği varsayılan yaratıcılık, orijinal olma ve hususiyet kavramlarını açıklığa kavuşturmak önemli hale gelmiştir.

Diğer taraftan, yapay zekâ sistemleri alanında çalışan bilim insanları arasında terminolojik bir birliğin sağlanamadığı, farklı isimlendirmelerin (yaratıcı robotlar, yaratıcı makineler, yapay zekâ, üretken otonom sistemler vb.) tercih edildiği gözlemlenmiştir. Bu nedenle, bu çalışmada, fikri haklara dokunan ve insan dışı oluşumları vurgulayan geniş bir terim olan “Üretken Otonom Yapay Zekâ Sistemleri” terimi kullanılacaktır.

Bu çalışmamızın çıkış noktası; bir eserin meydana getirilme sürecinde, sadece insana özgü olan yetileri tanımlamak ve aynı zamanda sürekli gelişim halinde olsa bile insandan “Üretken Otonom Zekâ Sistemleri” ne aktarılamayacak olan “şey” in ne olduğunu belirlemenin daha elzem olduğu düşüncesidir. Bu çıkış noktasında; Rene Descartes’in “*Akılın İdaresi İçin Kurallar*” eserinde yer alan 12. Kural bize ışık tutacaktır. Kuralda; insan bilgisi ve düşüncesinin kaynağı olarak dört yetiden bahsetmektedir: Hissetme (duyular), hafıza (bellek), hayal gücü ve anlama yetisi (zekâ). Bilinmeyen şeyleri keşfetmek maksadıyla,

anlama yetisi, hayal gücü, duyuların ve hafızanın temin ettiği tüm faydalardan yararlanmak gerektiğini ifade etmektedir. Zekâ, hayal gücü, duyular ve bellek birbiri üzerinde etkili olan ve birbirini harekete geçiren yetiler olarak izah edilmiştir⁷.

Bu bakış açısıyla; çalışmamız kapsamında ilk olarak, yaratıcılık kavramı incelenirken yaratıcı süreçlerin insana özgü hangi yetilerle ilerlediği ortaya konmaya çalışılacaktır. Daha sonra, orijinallik ve hususiyet kavramları ele alınacak ve örnek mahkeme kararları ışığında temel kavramsal çerçeve çizilecektir. Ardından, üretken otonom zekâ sistemlerinin çalışma prensipleri ve türlerine odaklanılacaktır. Makine öğrenmesi kavramı ele alınırken kullanılan veri setlerinin fikri hak boyutuna değinildikten sonra üretken yapay zekâ sistemlerinin insanlarda doğal olarak bulunan özerklik, niyetlilik ve bilinç gibi üç temel özelliğe sahip olup olamayacağı tartışması üzerinde durulacaktır. Yaratıcılık, orijinallik ve hususiyet kavramlarının üretken otonom yapay zekâ sistemlerine yansımalarına değinildikten sonra fikri haklar ve yeni otonom teknolojilerin kesiştiği noktada geleceğe dönük nasıl bir bakış açısı sergilenebileceği hususu tartışılacaktır.

II. YARATICILIK, ORIJİNALLIK VE HUSUSİYET: KAVRAMSAL ANALİZ

A. YARATICILIK KAVRAMI (*Creativity*)

Orijinallik, özgünlük ve hususiyet kavramlarının her olaya, her ülkenin mevzuatına ve her davanın dinamiklerine göre büyük ölçüde değiştiği görülmektedir. Ancak sıklıkla başvurulan anahtar kelimenin “yaratıcılık” olduğu görülmektedir. Genel olarak fikri hak düzenlemelerinde, eser sayılmanın şartları arasında yer almasa da, birçok içtihatla “yaratıcılık” kavramına atıf yapıldığı göz önüne alındığında, bir eserin özgünlüğünün belirlenmesinde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında; nihayetinde, eser sahibinin öznel bakış açısı, nihai çıktıyı elde etmek için yapılan yaratıcı seçimlere odaklanmaktadır⁸.

⁶ Parliament Resolution (EU) (2020/2015).

⁷ Rene Descartes, *Akılın Yönetimi İçin Kurallar (Régles pour la direction de l'esprit)* (Engin Sunar, 2. bs İstanbul Say Yayınları 2014) 27-29.

⁸ Hanh Nguyen, ‘A Creative Machine’s Rocky Road: Towards Artificial Intelligence Authorship’ (2021) Tilburg Institute for Law, Technology and Society 16.

Yaratıcılık kavramı, kimi zaman bilişsel bir süreç kimi zaman da bir beceri olarak betimlenmektedir. Kavramın Batı dillerindeki karşılığı “*creativitaet, creativity*”dir. Latince “*creare*” kelimesinden gelmektedir. Bu kelime, “*doğurmak, yaratmak, meydana getirmek*” anlamındadır⁹. İnsanoğlunun tarihsel gelişimi ve “insan” olgusunun, kalıtımsal ve çevresel koşullarla şekillenen özellikleri arasında istisnai bir yer edinen “yaratıcılık” kavramı¹⁰, hayat boyu devam eden bir yetenek olarak kendini ifade etme, zekâ ve hayal gücünü kullanma kapasitesi olarak tanımlanmaktadır¹¹.

Yaratıcı süreç; bilgi, kültür, algı, ihtiyaç, talep gibi kavramlarla beslenen fikirlerin, zihinde akışıyla başlamaktadır. Bu yaratım süreci; tasarlama-ya yönlendiren ilham anından başlayarak fikirlerin içsel motivasyonunun uyandırılmasıyla¹² “sonuca” (ürüne) ulaşma aşamasına kadar devam etmektedir. Bu aşama, yaratıcılığın somut bir ifadesini temsil etmekte ve genellikle bir ürün, sanat eseri, tasarım veya çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. Yaratıcı süreçler; genellikle, içsel motivasyon ve dışsal etkenlerin bir araya gelerek yeni ve özgün bir şeyin ortaya konmasını tamamlar.

“Bazı insanları diğerlerinden daha yaratıcı kılan şey nedir” sorusuna cevap arayan bir araştırmada; beyin taramaları ve röportajlar yoluyla farklı alanlardan yaratıcı insanlar incelenmiştir. Başarılı bir eğitim hayatından geçmiş, çalışma hayatında iyi yerlere gelmiş ve tatmin edici bir hayata sahip olmuş olsalar da yüksek IQ'lara sahip deneklerin yaşamları süresince yüksek düzeyde yaratıcı başarılar ortaya koymadıkları gözlemlenmemiş ve yalnızca birkaçının topluma önemli yaratıcı katkılarda bulunduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma ile doktrinde zekâ ve yaratıcılık arasındaki bağlantının derecesi ortaya konmaya çalışılmış ve yüksek zekânın yaratıcılık üzerinde önemli bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır¹³.

⁹ Ağluç (n 1) 3.

¹⁰ Nuray Er Bıyıklı ve Leyla A. Gülen, ‘Hayal Gücü ve Yaratıcılık Kavramlarının Tasarım Sürecine Etkisi’ (2018) 7 [50] *İdil Sanat ve Dil Dergisi* 1273, 1275.

¹¹ Etem Yeşilyurt, ‘Yaratıcılık ve Yaratıcı Düşünme’ (2020) 15 [25] *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 3874, 3879.

¹² Yeşilyurt (n 11) 3887.

¹³ Aviv-Hertzel Gaon, *Artificially Intelligent Copyright: Rethinking Copyright Boundaries* (York University, Toronto 2019) 302.

Hayal gücü, zihinsel bir süreç olarak tanımlanmakta ve bu süreç, imgeleme, muhayyile ve gerçekte var olmayan bir nesneyi kavramsal olarak tasarlama yeteneğini içermektedir. Hayal etme becerisi, zihinsel faaliyetlerin bir unsuru olarak, farklı imgeler arasındaki ilişkileri anlama ve yorumlama potansiyeliyle de ilişkilidir¹⁴. Hayal gücü; bireysel özellikler, eğitim, zekâ, sosyal çevre, merak duygusu, algılama, psikolojik özellikler, bireysel geçmiş ve tecrübeler gibi niteliklerle şekillenmekte duygu ve düşünceleri genişleterek, yeni fikirlerin ortaya konmasını sağlamaktadır¹⁵. Bazen bir yaratma sürecinin gerisinde kişinin yaşam yükü, kişiliği ve davranışları saklıdır ve o eseri yaratan kişiyi tam olarak o kişi yapan tüm psikolojik, yaşamsal, kültürel, genetik bileşenler bir arada olabildiği için o eser ortaya çıkabilmiştir. Örneğin, Dostoyevski’nin babasına olan nefreti, onun ölmesini istemesi ama bundan suçluluk duyması “*Karamazov Kardeşler*” adlı romanda yansımaları bulmuştur¹⁶.

Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme farklı kavramlar olmasına rağmen zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaratıcılık, yaratıcı düşünmeden daha kapsayıcı bir kavram olarak kabul edilmektedir¹⁷. Bazı yazarlar; bireysel yaratıcılığın, kolektif kültürel yapı ve kültürel mirastan da etkilendiğini öne sürmektedir¹⁸. Kültür, yaşanan deneyimlerle kazanılan tüm bilgileri, maddi ve manevi değerleri bünyesinde barındıran geniş bir kavramdır. Yaratıcılık, bu kültürel dokunun ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmekte ve bu anlamda, yaratıcılıkla kültür arasındaki ilişki, bireyin yaşadığı sosyal çevre ile derinlemesine bir etkileşimi ifade etmektedir¹⁹.

Yaratıcılığın ne olduğunu tanımlamaya çalışırken, yaratıcılığın zekâ gibi tek bir yetenek veya seçil-

¹⁴ Er Bıyıklı ve Gülen (n 10) 1274.

¹⁵ Duygu Dinçeli, ‘Yaratıcılık ve Sanat’ (2020) 8 [1] *Sanat Eğitimi Dergisi* 43, 45.

¹⁶ Ayla Ezici Kapan, ‘Sanatçının Kişiliği ve Yaratma Psikolojisi’ (2005) [6] *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 122, 124.

¹⁷ Yeşilyurt (n 12) 3895.

¹⁸ Megan Svedman, ‘Artificial Creativity: A Case Against Copyright for AI-Created Visual Artwork’ (2020) 9 [4] *IP Theory Journal* 15. <<https://www.repository.law.indiana.edu/ipt/vol9/iss1/4/>> s.e.t. 1 Aralık 2023.

¹⁹ Dinçeli (15) 51.

miş bir azınlıkla sınırlı bir yetenek olmadığını söyleyebiliriz. Yaratıcılığı tanımlamak zor olsa da; bir insan tarafından üretildiğinde yaratıcı veya orijinal kabul edilebilecek bir çıktı veya ürün modelinin otonom sistemler tarafından üretilmesi halinde özgün veya orijinal kabul edilip edilmeyeceği sorusuna cevap bulma zamanı gelmiştir. Yapay zekâ yaratıcılığı tanımak aynı zamanda yaratıcılığa ilişkin romantik algılardan vazgeçmeyi de hızlandırabilir. Zira yaratıcılığın kaynağı, insanüstü ya da ilahi ise ya da açıklanamaz bir şekilde özel bir insan dehasından kaynaklanıyorsa, bilgisayarlar tamamen bu tartışmanın dışında olmalıdır. Eğer yaratıcılığı, özü itibarıyla insani bir yeti olarak tanımlarsak, o zaman bilgisayarlar asla eser sahibi olarak kabul edilemeyecektir. Ancak, yaratıcılığı bir dizi özellik veya davranış olarak tanımlarsak belki yaratıcılığın kodlanabileceği sonucuna varmak da mümkün olabilecektir²⁰. Bu tip sistemlerde, geri plandaki programcının katkısının nerede bittiğini ve kullanıcının katkısının nerede başladığını belirlemek oldukça zordur. Sistemin kendisi, programcıdan ve kullanıcıdan bağımsız olarak anlamlı seçimler yapacak şekilde kodlandığında bu durum daha da karmaşık hale gelir²¹. Bu doğrultuda, bilişimsel yaratıcılık konusunda öncü bir araştırmacı olan *Margaret BODEN*, yaratıcılığa ilişkin yaptığı bir yorumda;

“Yaratıcılık bir bilmecedir, bir paradokstur; bazıları bir gizem olduğunu söyler. Sanatçılar ve bilim insanları orijinal fikirlerinin nasıl ortaya çıktığını nadiren biliyorlar. Sezgiden bahsediyorlar ama nasıl çalıştığını söyleyemiyorlar. Bazen yaratıcılık, tanıdık fikirlerin alışılmadık şekillerde birleşimidir. İnsan zihni ve onun kendisini nasıl aşabileceği üzerine yeni bilimsel yaklaşımlar sayesinde yaratıcı düşüncenin zenginliğini her zamankinden daha iyi anlayabiliyoruz ancak paradoks ve gizem ortadan kalksa bile insanın merak duygusu ortadan kaldırılamaz²²” demektedir. Bu görüşüne ek olarak yaratıcılığın oluşumunu üç özel başlıkta açıklamaktadır:

- (i) **Kombinasyonel yaratıcılık (combinational creativity)** tanıdık fikirlerin alışılmadık kombinasyonlarını üretmek, (kolajlar oluşturmak)
- (ii) **Keşfedici yaratıcılık (exploratory creativity)**, bir grup üretken kuralla tanımlanan, kültürel olarak kabul görmüş düşünme tarzına dayalı yaratıcılık,
- (iii) **Dönüşümsel yaratıcılık (transformational creativity)**, kavramsal mekân veya düşünme tarzında bir veya daha fazla karakteristik özelliği değiştirerek yeniden yapılandırmak, değişiklikten öncekine uyum sağlayamayan yeni fikirlerle yer açmaktır²³.

Yapay sistemlerin yaratıcılığı ise, insan yaratıcılığının ortaya çıktığı farklı yollardan ilham almaktadır: “kombinasyon, keşif veya dönüşüm”. Yapay sistemler genelde mevcut verilerden yararlanarak yeni kombinasyonlar oluşturmaktadır. *BODEN*; Çin’in geleneksel strateji oyunu olan Go oyununda en başarılı oyuncularını yenen AlphaGo veya satrançta Kasparov’u yenen Deep Blue sistemlerinin, yenilikçi algoritmalar geliştirebilseler de aslında keşifsel ve dönüşümsel yaratıcılık konusunda çoğu zaman sürece dâhil olan insanın engin kültürel ve dünya bilgisinden yoksun olduğu için yetersiz kaldığını da ifade etmiştir²⁴.

Diğer taraftan, patent alanına baktığımızda ise yapay zekâ sistemlerinin günümüzde hâlihazırda herhangi bir insan katkısı olmaksızın pek çok alanda buluşlar yapabilmekte olduğu zaten bilinmektedir²⁵. Patent verilebilme şartlarının “yenilik”, “sanayiye uygulanabilirlik” ve “teknik bilinen durumunun aşılması” gibi muğlak olmayan kriterler olduğu göz önünde bulundurulursa üretken otonom sistemlerin buluş yapmaya daha yatkın olduğu düşünülebilir²⁶.

Büyük veri ve derin öğrenmedeki ilerlemeyle birlikte yapay zekâ, farklı stilleri ve engin bilgiyi işlemek için yollar geliştirebilir²⁷. Ancak bazı yazarlara

²⁰ Gaon (n 13) 300-301.

²¹ Annemarie Bridy, ‘Coding Creativity: Copyright and the Artificially Intelligent Author’ (2012) 5 Stanford Technology Law Review 23 <<http://strl.stanford.edu/pdf/bridy-coding-creativity.pdf>> s.e.t. 29 Kasım 2023.

²² Margaret A. Boden, *The Creative Mind, Myths and Mechanisms* (2nd edn, London & New York, Routledge 2004) XI.

²³ Kasap (n 3) 346.

²⁴ Margaret A. Boden, ‘Computer Models of Creativity’ (2009) *AI Magazine* 23, 25-26.

²⁵ Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, ‘Yapay Zekânın Buluşlarının Patentlenmesi’ (2018) 6 [11] *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 585, 594.

²⁶ Kasap (n 23) 346.

²⁷ Bridy (n 21) 10.

göre “tam olarak anlayamayacağımız veya denetleyemeyeceğimiz daha karmaşık öğrenme modelleri bile bu yapay sistemlerin “yaratıcı” olmadığı hatta sadece derleyici/uyarlayıcı olduğu yönündeki ilk sonucu değiştirmeyeceği konusunda ısrarcı olmaktadır²⁸.

B. ORJİNALLİK KAVRAMI (*Originality*)

“Orijinallik” kavramı, ülkeler ve hukuk sistemleri arasında farklı renk ve tonlara sahip çok kültürlü bir standarttır. Temel yapı ve içerik benzerdir ancak yaratıcılık ölçeğinde farklılıklar vardır. Pek çok hukuki kavram gibi “orijinallik” de yaşayan, nefes alan, zamana uyum sağlayan ve gelişen bir kavramdır²⁹.

Anglosakson ülkelerinde ve Kıta Avrupası’nda, “orijinallik” kavramı farklı yorumlanmaktadır. Kıta Avrupası Hukuk Sistemine bağlı ülkelerde “eser sahibinin kişiliğini ve bireyselliğini” veya yaratıcı katkısını yansıtmaya beklenirken İngiltere ve ABD gibi Anglosakson Hukukuna dâhil ülkelerde bir fikrin temelinde bulunan orijinallik değil, söz konusu fikrin ifade ediliş biçimindeki orijinallik daha önemli görülmektedir. Fikri hak kapsamında korunabilmesi için bir fikri ürün veya yaratımın, sahibinden veya meydana getiricisinden doğması gerektiği kabul edilmekte olup bu noktada; orijinallik kavramı, yaratıcı becerilerden ziyade bir kaynak, başlangıç noktası veya oluştuğu yer/kışi anlamında kullanılmaktadır³⁰. Orijinallik; bir eserin meydana gelişini, onu yaratan kişiye borçlu olması ve eserin mevcut bir eser veya kopyasından türetilmemesi gerektiği anlamına gelmektedir³¹. Orijinallik kavramı, aslında bir eser sahibinin eserde “kendisine ait” bir şeyin ayırt edilebilir bir şekilde bulunup bulunmadığını belirlemektedir³².

1900’lu yıllarda verilen Birleşik Krallık Mahkeme kararlarında, “orijinallik”, “yenilik gerektirmeyen” bir kavram olarak yorumlanmıştır. Bu bakış açısıyla; bir konuşmayı not olarak kaydeden bir muhabirin gazetede yayımlanan yazısına ilişkin İngiliz Mahkemesi; “kayda değer emek” kriterine dayanarak fikri hak korumasına sahip olduğu yönünde karar vermiştir. Bu, alın teri ilkesi olarak adlandırılmaktadır. Birleşik Krallık ve ABD fikri hak sistemlerinde yer alan bir diğer ortak standart; bir fikri ürün veya yaratımın, eser olarak kabul edilebilmesi için daha önceden var olan diğer eserlerin kopyası olmaması gerektiğidir³³.

ABD Mahkemelerinde verilen birçok karara göre; bir eser, başkası tarafından daha önce oluşturulmuş olsa dahi, önceki eserin kopyası olmadığı sürece orijinal kabul edilmektedir. *Bleistein v. Donaldson Lithographing Co.*³⁴ ve *Alfred Bell & Co v. Catalda Fine Arts Inc.*³⁵ davalarında orijinallik standardı oldukça düşürülmüştür³⁶. Bu düşük standarda göre; orijinal sayılmak için eserin varoluşunun, eseri meydana getiren kişiden kaynaklanmış olması yeterli görülmüştür. Bu kararlarda; “orijinallik”, “yaratıcılık” ve “yenilik” kavramlarının birbirlerinden oldukça farklı durumları temsil ettiği ifade edilmiştir³⁷. Buna göre;

- Bir eser/fikrî ürün veya yaratım, eser sahibinin kendi yaratımıysa **orijinaldir**³⁸.
- Bir eser/fikrî ürün veya yaratım, mütevazı bir miktar da olsa fikrî emek neticesinde ortaya konulmuşsa **yaratıcıdır**³⁹.
- Bir eser/fikrî ürün veya yaratım mevcut çalışmalardan farklı ise **yenidir**⁴⁰.

²⁸ Gaon (n 28) 306.

²⁹ Gaon (n 28) 279.

³⁰ Levent Yavuz ve Türkay Alica ve Fethi Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu* (1. bs Seçkin Yayıncılık Ankara Cilt1 2013) 62.

³¹ Russ VerSteeg, ‘Rethinking Originality’ (1993) 34 [3] William & Mary Law Review 801, 806-807.
<<https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol34/iss3/8>,> s.e.t. 25 Kasım 2023.

³² Shlomit Yanisky-Ravid and Luis A. Velez-Hernandez, ‘Copyrightability of Artworks Produced by Creative Robots and Originality: The Formality-Objective Model’ (2018) 19 [1] Minnesota Journal of Law, Science & Technology 26.
<<https://scholarship.law.umn.edu/mjlst/vol19/iss1/1>> s.e.t. 15 Kasım 2023.

³³ Nguyen (n 8) 14.

³⁴ *Bleistein v Donaldson Lithographing Co.* [1903] Supreme Court of United States December 13 [1883] February 2 [1903].

³⁵ *Alfred Bell & Co v Catalda Fine Arts Inc.* [1951] US Court of Appeals for the Second Circuit 191 F (2d) 99.

³⁶ VerSteeg (n 31) 823.

³⁷ Gaon (n 29) 284.

³⁸ “an ‘original’ in reference to a copyrighted work means that the particular work ‘owes its origin’ to the ‘author’.

³⁹ “modicum of creativity” / “distinguishable variation”.

⁴⁰ Mustafa Zorluel, ‘Yapay Zekâ ve Telif Hakkı’ (2019) 142 TBB Dergisi 305, 324.

1. ABAD Infopaq Kararı Çerçevesinde Orijinallik ve Yaratıcılık Kavramları

“Orijinal” olma ve “eser sahipliği” konularında, Avrupa Birliği Direktiflerinde yönlendirici bir düzenleme bulunmamaktadır. 2001/29/EC sayılı Bilgi Toplumu Direktifi de aynı şekilde muğlak kabul edilmektedir⁴¹. Bern Konvansiyonu da aynı şekilde 2 (1) maddesinde sadece expression/ ifade kavramından bahsederek, fikir/ifade ayırımına vurgu yapar⁴².

AB fikri haklar müktesebatı incelendiğinde tüm direktif ve düzenlemelerin, eser sahibini yani eseri yaratan kişiyi temel aldığı görülmektedir. Bu bağlamda, AB'nin Bilgi Toplumu Direktifi, Bern Konvansiyonu hükümlerine dayanmaktadır. Orijinallik kavramına ilişkin AB müktesebatında bir tanım aradığımızda; yalnızca bilgisayar programları, fotoğraflar ve veri tabanları için açıkça düzenlenmiş olmakla birlikte; “eser sahibinin kendi entelektüel/fikri yaratımı” olması halinde orijinalliğin gerçekleştiği yönünde bir ifade kullanıldığını görmekteyiz⁴³.

2009 yılında *Infopaq Davası*'nın Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) tarafından karara bağlanması, orijinalliğin yorumlanmasında ve eser olmanın şartları konusunda milat niteliğinde bir karar olarak görülmektedir⁴⁴. *Infopaq Kararı*⁴⁵ öncesi, AB ülke-

rinde fikri hak koruması için temel gereksinimlerin bir eserin, “orijinallik gereksinimini karşılaması”, “tespit edilmiş olması (fixation)” ve/veya “eser kategorilerinden birine girmesi”, koşullarını sağlama gerektirdiği düşünülürken *Infopaq Kararı* ile birlikte “orijinallik” kavramını yorumlarken Avrupa'da ortak bir yaklaşımın temelini atıldığı vurgulanmaktadır⁴⁶.

ABAD'ın, davaya konu olan “makale özetlerinin” fikri hak korumasını hak edecek kadar “orijinal” olup olmadığını belirlemesi gerekiyordu. Sorun; özetlemelerin bir insan tarafından değil bir makine tarafından üretilmesiydi. Mahkeme; sonunda orijinalliği, “eseri meydana getiren kişinin kendi entelektüel/fikri yaratımı” olarak tanımlamış ve böylece özetlerin gerçekten de fikri hak koruması altına alınabileceğine karar vermiştir. Bu yeni getirilen standartla; bir eserin eser sahibinin kendi entelektüel/fikri yaratımı olması gerektiği⁴⁷ ve bunun da özgün ve yaratıcı bir seçimle karakterize edilmesi gerekliliği ortaya konmuştur⁴⁸.

Dönüm noktası teşkil eden *Infopaq Kararı*'nda; ABAD, eser sahibinin “kendi entelektüel yaratımına”

Danimarka'da yayıncılık yapan *Infopaq* şirketi, haber makalelerini otomatik olarak tarayan ve 11 kelimelik özetler oluşturup müşterilerine ileten bir sistem geliştirmiş ve esas haberleri oluşturan gazeteciler konuyu yargıya taşımışlardır. Davada ortaya konan temel sorun, sistem tarafından taranan ve daha sonra bir veri tabanına kaydedilen kısa alıntılar, orijinal eser sayılıp sayılmayacağıydı. ABAD, orijinallik şartının ne anlama geldiğini açıklamak için kararını vermiş ve bir eserin orijinal olduğunu kabul etmek için, bu eserin yaratıcısının kendi entelektüel yaratısı olduğu bir “kişisel dokunuş” içermesi gerektiğini belirtmiştir. ABAD, kısa alıntılar da orijinal olabileceğini, ancak bunun için alıntının yaratıcının özgün entelektüel çabasını yansıtan bir niteliğe sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. ABAD, mahkemelere düşen görevin, her durumu ayrı ayrı değerlendirerek orijinallik kriterlerini uygulamak olduğunu vurgulamıştır.].

⁴¹ Council Directive (EC) 2001/29 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (InfoSoc Directive) [2001] OJ L 167.

⁴² Jane C. Ginsburg and Edouard Treppoz, *International Copyright Law: US and EU Perspectives* (Edward Elgar Publishing 2015) 278.

⁴³ Eleonora Rosati, 'The Monkey Selfie Case and the Concept of Authorship: an EU Perspective' (2017) 12 [12] Oxford University Journal of Intellectual Property Law & Practice 973-977.

⁴⁴ *Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening* [2009] EUCJ Fourth Chamber [Copyright - Information society - Directive 2001/29/EC - Articles 2 and 5 - Literary and artistic works - Concept of 'reproduction' - Reproduction 'in part' - Reproduction of short extracts of literary works - Newspaper articles - Temporary and transient reproductions - Technological process consisting in scanning of articles followed by conversion into text file, electronic processing of the reproduction, storage of part of that reproduction and printing out]. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62008CJ0005>> s.e.t. 15 Kasım 2023.

⁴⁵ [*Infopaq Kararı* Özeti: ABAD/CJEU (Court of Justice of the European Union) *Infopaq* kararı, fikri hak koruması için gerekli olan orijinallik kriterini açıklığa kavuşturması sebebiyle önemlidir. Mahkeme, kısa alıntılar dahi orijinallik standartlarına uyması gerektiğini belirterek, dijital medya ve bilgi paylaşımı gibi modern konularda telif hakkı uygulamalarına yönelik önemli bir çerçeve çizmiştir.

⁴⁶ Eleonora Rosati, 'Copyright at the CJEU: Back to the start of copyright protection' (2023) *Developments and Directions in Intellectual Property Law 20 Years of the IP Kat 4*.

⁴⁷ Council Directive (EEC) 91/250 of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs, art 1(3). & Council Directive (EC) 96/9/EC on the legal protection of databases Directive art 3(1) & Council Directive (EC) 2006/116 on the term of protection of copyright and certain related rights (codified version), art 6: [works such as computer programs, databases or photographs are protected by copyright only if they are original in the sense that they are their author's own intellectual creation].

⁴⁸ Aleks J. Juuti, *The Protection of Works Created by Artificial Intelligence Algorithms in the United States and the European Union* (Intellectual Property Shaping Society University of Turku Faculty of Law 2020) 60.

dayanan daha yüksek bir özgünlük standardı getirmiştir. Bu standardın, yapay zekâ sistemleri aracılığıyla üretilen ürünlerin eser niteliğini belirlemek için kullanılması halinde; bu ürünlerin yakın gelecekte orijinal sayılma olasılıklarının oldukça düşük olduğu yorumu yapılmıştır⁴⁹. AB direktiflerinde sadece bilgisayar programları, fotoğraflar ve veri tabanları için “orijinal olma” şartının “eser sahibinin kendi entelektüel yarattığı” olduğu durumda gerçekleşmiş sayılacağı ilgili direktiflerde belirtilmiştir⁵⁰. *Infopaq Kararı*, orijinallik şartının aynı zamanda Bilgi Toplumu Direktifinde belirtilen diğer eser kategorileri için de geçerli olduğu sonucuna varmıştır⁵¹. Bu karar, fikri hak koruması şartlarını belirleyebilmek bakımından AB üye devletlerinin serbestliğini etkileyen oldukça radikal bir adım olarak değerlendirilmiştir⁵².

2. ABD Feist Kararına göre Orijinallik ve Yaratıcılık Kavramları

Orijinallik; ABD fikri haklar mevzuatında tanımlanmamış olduğu için mahkemeler, orijinallik için kendi standardını yaratma konusunda yalnız bırakılmıştır. ABD Mahkemeleri tarafından geliştirilen orijinallik standardına göre, “bir eser, eğer mütevazî miktarda entelektüel/fikri emek içeriyorsa yaratıcıdır”. Dolayısıyla yaratıcılık, orijinallik kavramıyla derinden bağlantılıdır ve bir eser sahibinin, bağımsız bir eser yaratmak için bir miktar entelektüel çaba harcaması beklenmektedir⁵³. Ancak yaratıcılık söz konusu değilse, eserin yaratılması için harcanan zaman ve emek fikri hak koruması için yeterli olmayacaktır⁵⁴.

Amerikan Hukukunda, orijinalliğin tespitinde “Feist’s Minimal Creativity” (Feist’in asgari yaratıcılığı) olarak adlandırılan bir ölçüt belirlenmiştir. Bu ölçüt Feist Publ’ns, Inc. ile Rural Tel. Serv. Co. arasında yaşanan uyuşmazlığa yönelik karara dayanmaktadır⁵⁵. *Feist Davası*’nda Mahkeme, bir telefon rehberinin beyaz sayfalarının veya buna benzer derlemelerin orijinal olup olmadığını ve dolayısıyla fikri hak korumasını hak edip etmediğini değerlendirmiştir. Mahkeme “bir eserin; onu meydana getiren kişi tarafından bağımsız olarak yaratılması (diğer eserlerden kopyalanmadan) ve en azından asgari düzeyde yaratıcılığa sahip olması durumlarında ancak “orijinal” olarak kabul edilebileceği hususunu açıklığa kavuşturmuştur. *Burrow-Giles*⁵⁶ Davasında yapılan tanımda eser sahibi; eserin varoluş kaynağını (origin) borçlu olduğu kişi (originator), yapıcı (maker) anlamına geldiği ifade edilmiştir^{57,58}. Ancak *Feist Kararı*, *Burrow-Giles*’in orijinallik tanımını asgari düzeyde de olsa yaratıcılığı içerecek şekilde genişletmiştir⁵⁹.

Feist Davası’nda Yüksek Mahkeme⁶⁰ yaratıcılığı oluşturmanın “sadece ‘beynin çalışmasını’ değil, aynı zamanda bir “hayal gücü egzersizini” de gerektirdiğini belirtmiştir⁶¹. Yüksek Mahkeme, dava konusu telefon rehberinin “orijinalliğini” sorgularken yalnızca seçim, koordinasyon ve düzenlemenin yeterli olmadığına, bunun yerine söz konusu eylemlerin yaratıcılığın ortaya çıkmasını sağlayacak şekilde yapılması gerektiğine hükmetmiştir. Sonuç olarak bir eserin hem eser sahiplerinin emeğinden kaynaklanması hem de “minimum derecede, bir nebze” (*modicum of creativity*) yaratıcılığa sahip olması gerektiği kabul edilerek “alın teri” ile “kişisel iz” arasında bir konum belirlenmiş-

⁴⁹ Gaon (n 37) 290.

⁵⁰ Council Directive (EEC) 91/250 of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs, OJ L 122, 17.5.1991, art 1(3). Council Directive (EC) 2009/24 on the legal protection of computer programs (codified version), OJ L 111, 5.5.2009, art 1(3). Council Directive (EEC) 93/98 of harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, OJ L 290, 24.11.1993, art 6. Council Directive (EC) 2006/116 on the term of protection of copyright and certain related rights (codified version), OJ L 372, 27.12.2006, art 6. Council Directive (EC) 96/9 on the legal protection of databases, OJ L 77, 27.3.1996, art 3(1).

⁵¹ Ginsburg and Treppoz (n 42) 283.

⁵² Rosati, *The Monkey Selfie* (n 43) 973-977.

⁵³ Yanisky-Ravid and Velez-Hernandez, (n 32) 26.

⁵⁴ Juuti (n 47) 70.

⁵⁵ Burak Meydancı, *Yapay Zekâ ve Ürünlerinin Fikri Mülkiyet Hukukunda Korunması* (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2023) 131.

⁵⁶ *Burrow-Giles Lithographic Company v. Napoleon Sarony*. (1884) December 13, 1883/ March 17, 1884.

⁵⁷ Craig Joyce and Marshall Leaffer and Peter Jaszi and Tyler Ochoa and Michael Carroll, *Copyright Law* (9th edn, Lexis Nexis Publishing San Francisco 2013) 91.

⁵⁸ “Author means he to whom anything owes its origin, originator, maker.”

⁵⁹ Robert P. Merges and Peter S. Menell and Mark A. Lemley, *Intellectual Property in the New Technological Age* (6th edn, Wolters Kluwer New York 2012) 440-442.

⁶⁰ SCOTUS (Supreme Court of the United States).

⁶¹ Gaon (n 48) 296.

tir⁶². Çünkü *Feist Kararı*'ndan önceki yaygın prensip, fikri hak kapsamında korunmayan unsurları içeren bir derlemenin oluşturulması için yeterli çaba harcanmış olması halinde, fikri hak korumasına izin veren "alın teri" yaklaşımıydı⁶³. *Feist Davasında*; Mahkeme şu ünlü yorumu yapmış, "fikri haklar kapsamında korunmayan 100 adet unsur tek bir yerde topladığında sihirlî bir şekilde statülerini değiştiremezsin" ve bilgini seçimi ve düzenlenmesinin özgünlük taşıyan bir eylem olmadığını açıkça kabul etmiştir. Aslına bakılırsa; *Feist Kararı*, özellikle "mekanik veya rutin" çıktılara orijinallik vasfı tanınmasına karşı çıkmaktadır⁶⁴. Zira *Feist Kararı* ile ortaya çıkan "modicum of creativity" kriteri, az miktarda da olsa yaratıcılık ve hayalgücü egzersizi içermeyen, yapay zekâ ile oluşturulmuş ürünlere uygulandığı takdirde fikri hak korumasının başlatılmayacağı sonucuna varmak mümkündür⁶⁵.

3. Birleşik Krallıkta Orijinallik ve Yaratıcılık Kavramları

Birleşik Krallık fikri haklar hukukunda, orijinallik ve hususiyet (originality ve characteristic/distinctiveness) kavramları önemlidir ve fikri hak koruması için karşılanması gereken temel şartlardan biridir. Ancak, bu orijinallik standardı, oldukça düşük bir eşikte tanımlanmıştır. Yani, eser özgün ve yaratıcı bir çaba içermelidir, ancak çok yüksek bir yaratıcılık seviyesi beklenmemektedir. Ayrıca, bir eserin fikri haklar kapsamında korunabilmesi için, o eserin diğerlerinden ayırt edilebilir olması önemlidir⁶⁶.

Birleşik Krallık'ta orijinallik tartışması iki ana eksenle ilerlemektedir: Locke'un emek teorisiyle

temsil edilen "alın teri" kriterini destekleyenler bir yanda; diğer yanda yaratıcılık odaklı kriterleri destekleyenler olmakla birlikte, kullanılan standart; "beceri, emek ve muhakeme" testiyle belirlenmektedir⁶⁷. Doğal haklar perspektifinden bakıldığında orijinallik; "eserlerinde ifade edildiği şekliyle eser sahiplerinin kişiliğinin korunması gerektiği önermesini yansıtan" bir gerekliliktir. Bu görüşe göre, kişilik izleri olmaksızın fikri hak korumasının hiçbir gerekçesi olamaz⁶⁸.

Birleşik Krallık Fikri Haklar, Tasarımlar ve Patentler Kanunu (CDPA)⁶⁹ şunu öngörmektedir: "Fikri hak koruması, aşağıdaki eser tanımlarında (a) orijinal edebi, dramatik, müzikal veya sanatsal eserlerde var olan bir mülkiyet hakkıdır." Dolayısıyla, orijinallik kriterinin sağlanması için eserin bir kopya olmaması ve eseri meydana getiren kişinin "emeği, becerisi ve muhakemesi sonucu" oluşması gerekmektedir⁷⁰. CDPA'daki fikri hak korumasına konu eserlerin genel olarak iki sınıfa ayrıldığı görülmektedir.

- (i) Edebi eserler-drama eserler-müzikal eserler veya sanatsal eserler (LDMA: literary, dramatic, musical or artistic works)
- (ii) Ses kayıtları, filmler, yayınlar veya yayımlanmış baskıların tipografik düzenlemelerinden oluşan eserler (SFBT eserleri- sound recordings, films, broadcasts or typographical arrangements of published editions)⁷¹.

Genellikle, LDMA eserleri için "Eser sahipliği fikri hakları" (Authorial Copyright), SFBT eserleri için "Ticari/girişimsel fikri haklar" (Entrepreneurial Copyright), ayrımı yapılır. Ticari fikri haklarda; özgün eser sahipliği ve yaratıcı ifadesiyle ilişkilendirilen yaratıcı becerilere değil, daha çok somut bir şekil vermek, tespit yapmak için harcanan teknik çabaların bir ürünü olduğu için daha dar bir koruma derecesi sağlanmaktadır. İngiltere'de orijinallik kavramı resmi olarak ifade edildiğinde, yalnızca "eser sahipliği fikri hakları" kastedilmiş olur ve sadece

⁶² Nguyen (n 33) 15.

⁶³ Andres Guadamuz, 'Do Androids Dream of Electric Copyright? Comparative analysis of originality in artificial intelligence generated works' (2017) 2 (Last revised: 12 Jan 2022) Intellectual Property Quarterly 15.

⁶⁴ *Feist Publns., Inc. v. Rural Tel. Serv. Co.*, 499 U.S. 340 [1991] [... originality is not a stringent standard; it does not require that facts be presented in an innovative or surprising way. It is equally true, however, that the selection and arrangement of facts cannot be so mechanical or routine as to require no creativity whatsoever.] <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/499/340/>> s.e.t. 6 Nisan 2024.

⁶⁵ Juuti (53) 76, Guadamuz (n 62) 15.

⁶⁶ Eugene C. Lim, 'Reconstituted expression, edited works and originality in copyright law (2023) 45 [2] European Intellectual Property Review 72-79.

⁶⁷ Juuti (n 63) 64.

⁶⁸ Gaon (n 60) 282.

⁶⁹ UK Copyright, Designs and Patents Act 1988.

⁷⁰ Gaon (66) 287.

⁷¹ Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu 80'inci maddede düzenlenen bağlantılı haklara karşılık geldiği düşünülebilir.

LDMA eserlerine uygulanır. SFBT eserleri için açık bir orijinallik gereksinimi olmasa da, daha önceki bir eserden kopyalanmamış olmalıdır⁷².

C. HUSUSİYET KAVRAMI (*Characteristic/distinctiveness*)

Fikri haklar sistemimizin çekirdek kavramı eserdir ve eserin oluşma yolculuğunda aranan en temel kriter olarak “hususiyet” kavramı karşımıza çıkmaktadır. Sübjektif olarak adlandırılan hususiyet unsuru eserde aranması gereken “bireysel” veya “kişisel” özellik olarak da ifade edilebilir⁷³.

Hususiyetin, üslupla ilgili olduğu ve üslubun sanatsal kişiliği, yaratıcılığı ve fikri çabayı yansıttığı ifade edilerek hususiyet kavramı için “sanatçının mührü” benzetmesi yapılmıştır. Sanatçının yaratıcı erkini ve diğerlerinden farkını ortaya koyması sebebiyle üslubun bireysel olduğu vurgulanmıştır⁷⁴. Bir fikir ve sanat eserinde bulunması zorunlu olan bu unsur Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun (FSEK) eseri tanımlayan maddesinde “sahibinin hususiyetini taşımak” şeklinde ifade edilmiştir. Buna göre, bir fikri ürünün, eser olarak kabul edilebilmesi için bu ürünün onu meydana getiren kişinin “hususiyetini” taşıması gerekmektedir⁷⁵. Aynı doğrultuda; Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS) m.9/2 ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’nün (WIPO) Fikri Haklar Anlaşması (WCT) m.2 ile birlikte, fikri hak korumasının ifade ediş biçimini (expression) dolayısıyla üslubu kapsadığı yorumu yapılmaktadır⁷⁶.

Hususiyeti yaratıcı bir faaliyet olarak ele alan *HIRSCH*, herkes tarafından meydana getirilmesi mümkün olan ürünlerin hukuk bağlamında korunmasıyla toplumun bir menfaat sağlamayacağını savunur. Bu nedenle *HIRSCH*e göre hususiyet, herkes tarafından meydana getirilmesi mümkün olmayan fikri ürünlerde kendini göstermektedir⁷⁷.

ATEŞ, fikri hukuk anlamında eserin “var olan-dan başka” veya “tek eser” olmasının gerekmediğini, zira bilim, teknoloji ve düşünce alanında ortaya konulan her yenilik veya yeni bir ürünün çoğunlukla daha önce o alanda ortaya konulmuş ürünler ve eserlerden yararlanılarak meydana getirilmiş olduğuna dikkat çekerek “benzetme serbestisi”ni ortaya koyar. Her yeni düşünce, buluş, teori ve ifadenin daha önce ortaya konulmasının etkisini taşıyabileceğini belirtmiştir⁷⁸.

ATEŞ, hususiyetin tâyininde tek bir kıstasla sonuca ulaşmanın mümkün olmadığını, ancak fikri ürün, onu meydana getirenin kendine has bazı özelliklerini yansıtıyorsa, böyle bir üründe eser sahibinin hususiyetinin bulunduğu sonucuna varılabileceğini dile getirmektedir⁷⁹.

Hususiyet kavramını bir üslup olarak ele alan *TEKİNALP*, bu üslup için bir düzeyin olması gerektiğini, fikri yaratıcılıkla bu düzeyin yakalanabileceğini, düşük düzeyli bir anlatım, yetersiz bilginin hususiyet içermeyeceğini, fikri çaba yani zihinsel emek (akıl teri) ile ortaya konan ürünün kendisini sıradan olandan ayıracağı vurgulamıştır⁸⁰.

ATEŞ, düşünme yeteneğinin sadece insana has bir özellik olduğunu ve insan dışındaki varlıkların fikri faaliyette bulunmalarının mümkün olmadığını vurgulayarak bir eserin ancak bir şahsın fikri mahsulü olabileceğini savunmaktadır. Diğer bir deyişle, “eser” denilen hukukî varlık ve değer ancak bir insan tarafından meydana getirilebileceği, fikri çaba ancak bir insana aitse, ortaya çıkan ürünün bir eser olabileceğini ifade etmiştir⁸¹. Bu görüşüne ek olarak; insanoğlunun okuyarak, yaşadığı çevrede görerek, deneme-yanılma yoluyla, başkalarından duyarak çeşitli şekillerde edindiği bilgileri ve geliştirdiği yeteneklerini, doğuştan sahip olduklarıyla harmanlayarak kendisine has özellikler haline getirdiği yorumunu yapmıştır⁸².

TEKİNALP, hususiyetin geniş anlamda bir üslup anlatım tarzı olduğunu belirledikten sonra orijinal olmanın, eser sayılmanın şartları arasında

⁷² Lim (n 64) 72-79.

⁷³ Mustafa Ateş, *Fikri Hukukta Eser* (Turhan Kitabevi Ankara 2007) 63.

⁷⁴ Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (Vedat Kitapçılık İstanbul 2012) 105.

⁷⁵ Ateş (n 70) 63.

⁷⁶ Ginsburg and Treppoz (50) 287.

⁷⁷ Ernst Eduard Hirsch, ‘Eser Sahipliği Fikri ve Sınai Hakların Mahiyeti Hakkında Yeni Bir Görüş’ (1944) 1 [3] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 330-342.

⁷⁸ Ateş (n 72) 74.

⁷⁹ Ateş (n 75) 75.

⁸⁰ Tekinalp (n 71) 107.

⁸¹ Ateş (n 76) 63.

⁸² Ateş (n 78) 75.

olamayacağını, orijinal eserlerin eser niteliğinden şüphe edilemeyeceği veya eser sahibine özgü olmak gibi vasıflar aranması halinde korunan eserlerin kapsamının daraltılacağını, özgün olmanın sadece ustalara ve başyapıtlara has bir özellik olduğunu dile getirmiştir⁸³. Ancak Anglosakson hukuk sisteminde oldukça düşük bir eşikte yer alan ve aslında eserin kaynağını veya başlangıç noktasını tanımlamak için kullanılan (eseri meydana getiren kişinin o eserin kaynağını yani orijinini temsil etmesi anlamında-originator) orijinallik kavramı ile *TEKİNALP*'in orijinallik kavramı farklı yorumlanmalıdır.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi ve Hukuk Genel Kurul kararlarına göre, hususiyet için nispi bir yaratıcılığın yeterli olduğu ve eserin sahibinden izler taşınması gerektiği konusunda bir görüş birliği bulunmaktadır. Ancak her eser türünde, eser sahibinin yaratıcılığını farklı noktalarda gösterebileceği kabul edilmektedir⁸⁴.

⁸³ Tekinalp (n 71) 107.

⁸⁴ Yargıtay 11 HD 2020/5691 E., 2021/6489 K. [Bir mimari projedeki orijinallik (sahibinin hususiyetini yansıma), bir başkası tarafından meydana getirilseydi bu projenin aynı şekilde yapılıp yapılmayacağına gizlidir. Diğer bir anlamıyla, aynı arazi parçası üzerine çizilen söz gelimi, beş katlı bir bina projesinin beş ayrı mimara ayrı ayrı çizdirilmesi halinde hepsinin aynı projeyi çizecek olması halinde ortada sahibinin hususiyetini yansıtan bir eserden ve FSEK anlamında bir eser korumasından söz edilemeyecek, şartları varsa iş ürünlerinin taklidi manasında haksız rekabet koruması gündeme gelebilecektir. Şayet her bir mimarın aynı alana farklı farklı proje çizmeleri söz konusu ise bu defa hususiyetten, yani herkes tarafından vücuda getirilemeyen yaratıcı düşünceden ve FSEK anlamında eser korumasından söz etmek gerekecektir. Bu anlamda önemli olan eserin çok üstün vasıflara sahip olması değil özgün ve yaratıcı bir hayal gücünün ürünü olmasıdır (Ernst Hirsch, Fikri Say, İst.-1943, S.12). Ancak ortaya çıkan mahsullerde çok yüksek bir yaratıcılık ve hayal gücü de aramamak gerekir. Önemli olan temel kriter herkesin aynı eseri ortaya koyamamasıdır. Orijinalliğin eserin bütününde olması şart olmayıp, nispi nitelikte orijinallik de yeterlidir.].

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2017/2758 E., 2021/1228 K. [Buna göre, FSEK kapsamında mali ve manevi hak talep edilebilmesi için öncelikle ve bir ön koşul olarak, fikri ürünün sahibinin hususiyetini taşıması ve FSEK'de belirlenen eser kategorilerinden en az biri kapsamında yer alıp almadığı saptanmalıdır. Fikri ürün FSEK anlamında eser niteliğinde ise o zaman mali ve manevi haklara tecavüzün varlığının incelenmesi gerekir. FSEK, eser sahipliğinden doğan hakların korunmasını öngörmekle birlikte, korunan şey aslında o eserdeki hususiyettir. Hususiyetin belirlenmesi fikir ve sanat eserlerine ilişkin uyumsuzluklarda önemli bir yere sahiptir. Hususiyet kısaca eser sahibinin, eserine kendi fikir, düşünce, duygu ve his dünyasından ve fikri temele dayanan yeteneklerinden kattığı özelliklerdir.].

Derleme eserlere baktığımızda ise, eser sahibinin hususiyeti ancak derlenen eserlerin seçimi, sıralanması ve sunuş tarzında ortaya çıkmaktadır. FSEK'te derleme eserler bakımından "düşünce yaratıcılığı" ifadesi kullanılmış ancak burada diğer eser türlerinden beklenen hususiyet unsurundan daha üst bir hususiyet aranmadığı belirtilmiştir⁸⁵.

Diğer taraftan; hususiyetin içerikte mi yoksa şekilde mi yansıma bulması gerekliliği konusunda doktrinde farklı görüşler ortaya konmuştur. Şekil ve içerik konusunda ayırım yapılmaması gerektiğini savunan bir görüşe göre; hususiyetin hem içerikte hem şekilde aynı anda olabileceği gibi ayrı ayrı sadece içerikte veya sadece şekilde de oluşabileceği ifade edilmiştir. Bu görüşe göre; iç ve dış şekil ayırımı yapılmış ve dış şeklin, fikrin ifade bulduğu biçim; iç şeklin ise düşüncenin ifade edilişindeki kompozisyon olduğu ileri sürülmüştür⁸⁶.

III. ÜRETKEN OTONOM YAPAY ZEKÂ SİSTEMLERİ (GAI / GAN / CAN)

Üretken yapay zekâ sistemleri, insanoğlunun sanatkârlığından ayırt edilemeyecek derecede ince işçilik taşıyan metin, resim veya müzik gibi yeni içerikler yaratabilen bir yapay zekâ türü olarak karşımıza çıkmaktadır⁸⁷. Erişilebilirlikleri, maliyetlerinin düşüklüğü ve etkileyici yetenekleri göz önüne alındığında, milyonlarca kullanıcı özel yapım görüntüler üretmek için üretken yapay zekâ sistemlerini günlük olarak kullanmaktadır. Bu artan popüleritenin ardından, yakın zamanda; kullanıcılar, yorumcular, akademisyenler ve teknoloji uzmanları arasında yaratıcılık, orijinallik ve otonom üretken yapay zekâ sistemlerine ilişkin tartışmalar da aynı oranda artmıştır.

Üretken sistemlerin insan müdahalesinin varlığı, yokluğu veya miktarına bağlı olarak farklı şekillerde isimlendirildiğini farklı yazarların farklı kısaltmaları tercih ettiğini görmekle birlikte, genel olarak;

⁸⁵ Levent Yavuz vd. (n 30) 68.

⁸⁶ Cahit Suluk ve Rauf Karasu ve Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, (3. bs Seçkin Yayıncılık Ankara 2019) 51-52.

⁸⁷ Stefan Feuerriegel and Jochen Hartmann and Christian Janiesch and Patrick Zschech, 'Generative AI' (2023) LMU Munich and Munich Center for Machine Learning 13 <<https://doi.org/10.1007/s12599-023-00834-7>> s.e.t. 29 Kasım 2023.

- Üretken Yapay Zekâ - Generative Artificial Intelligence (GAI)
- Üretken Çekişmeli Ağ - Generative Adversarial Network (GAN)⁸⁸
- Yaratıcı Çekişmeli Ağ - Creative Adversarial Network (CAN)

terimlerinin tercih edildiği görülmektedir. GAI sistemlerinin yaratıcılığa ilişkin koşulları karşılayıp karşılamadığına ilişkin olarak yapılan tartışmalara bakıldığında ilk etapta, iradeye dayalı bir yaratma amacı veya niyetinin olmaması nedeniyle bu sistemlerin yaratıcı olarak kabul edilemeyeceklerini ileri sürülmektedir⁸⁹.

Üretken modelleme yöntemiyle hem hayal gücünün hem de zekânın sınırlarını zorlamakta olan Üretken Çekişmeli Ağların (GAN) gerçek görüntülere benzer sentetik görüntülerin üretimindeki başarısının yanı sıra metin, müzik veya video üretme konusunda da oldukça başarılı bir performans sergilediği görülmektedir⁹⁰. Üretken çekişmeli ağlar, denetimsiz öğrenmeye akıllı bir yaklaşım izleyen güçlü bir sinir ağları sınıfıdır. GAN'lar genellikle birbirini eğitmek ve birbirleriyle rekabet etmek için iki sinir ağı içerir: bir oluşturucu ve bir ayırıcı. GAN'da "çekişme" kelimesinin seçilmesinin nedeni, bu iki ağın eğitim süreci boyunca sürekli çatışma halinde olmasıdır⁹¹. GAN; üretken bir yapay zekâ modelidir ve bir makine öğrenimi mimarisi (örneğin, derin bir sinir ağı) ile başlatılan ve dolayısıyla öğrenilen kalıp-

lara dayalı yeni veri örnekleri oluşturabilen üretken modellemeyi ifade etmektedir. Üretken yapay zekâ modeli, eğitim verilerinde gözlemlenen kalıplardan ve ilişkilerden yararlanarak yeni veri örnekleri oluşturmak için yapay zekâ algoritmalarını kullanan bir tür makine öğrenimi mimarisidir⁹².

GAN sistemlerinin sadece kodlanan talimatlar dizisi çerçevesinde hareket ettiği ve yaratıcılıktan yoksun olduğu iddialarına karşın, tam da bu sorunun üstesinden gelmek için⁹³ geliştirilen Creative Adversarial Network (CAN)⁹⁴ teknolojisi ortaya çıkmıştır. CAN teknolojisi, orijinal sanatın bileşenlerini analiz ederek insan tarafından yaratılmış gibi görünen sanat eserleri üretmeyi amaçlayan bir bakış açısıyla oluşturulmuştur⁹⁵.

CAN'ı diğer GAN tabanlı sistemlerden ayıran özelliğin, öğrendiği tarzdan sapabilme yeteneği olduğu hususuna dikkat çekilmiştir. Eğer bu programlanmış eylem, yaratıcı bir seçim olarak kabul edilebilirse, CAN sisteminin, hem objektif hem de subjektif yaratıcılık testlerini kolaylıkla geçebildiği belirtilmiştir⁹⁶. Diğer taraftan; CAN sisteminin, bu seçimleri yapmak üzere kodlandığı ve bunun özgür bir seçim olmadığı iddia edilmiştir. Ancak CAN'ın programcıları; orijinal tarzdan uzaklaşması gerektiğine dair kodlanmış talimat uyarınca seçimin bizzat makine tarafından yapıldığını ileri sürmüş olsalar da sonuç olarak, nihai çıktının ne kadar farklı ve ayırt edici olacağına karar verme özelliği makinenin algoritmalarına kodlanmıştır.

Nihayetinde CAN sistemi de makine öğrenimi üzerine kurulu ve kendi iradesi ve niyeti olmayan bir sistemdir⁹⁷. Yine de; bu sistem, geleceğin yapay zekâsının sanat üretiminde özgür seçim özelliğini geliştirmek için önemli bir aşama olarak görülebilir⁹⁸.

⁸⁸ GAN ilk kez 2014 yılında Ian J. Goodfellow ve meslektaşları tarafından tanıtılmıştır. GAN tabanlı sistemler yalnızca görsel sanatlar için değil aynı zamanda müzikal ve edebi eserler için de kullanılmaktadır. Bu noktada, The Next Rembrandt'ın yapımı, her ne kadar GAN tabanlı bir sistemle yapılmış olsa da, eğitim verilerinin "seçilme" aşamasında daha fazla insan müdahalesini içerdiğini belirtmek önemlidir.

⁸⁹ Donal Khosrowi and Finn Finola and Elinor Clark, 'Diffusing the Creator: Attributing Credit for Generative AI Outputs' (2023) AIES 23 Montréal QC, Canada 3.

⁹⁰ Melisa Gözet ve Ulaş Filiz ve Asım E. Yılmaz, 'Generative Artificial Intelligence' (2023) 7 [1] International Journal of Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies 32.

⁹¹ Pegah Salehi and Abdolrah Chalechale and Maryam Taghizadeh, 'Generative Adversarial Networks (GANs): An Overview of Theoretical Model, Evaluation Metrics, and Recent Developments' (2005) Image Processing Research Lab, Department of Computer Engineering & Information Technology 3 <<https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2005/2005.13178.pdf>> s.e.t. 02 Eylül 2023.

⁹² Stefan Feuerriegel vd, (n 83) 2.

⁹³ Nguyen (n 61) 16.

⁹⁴ Bu sorunu çözmeye çalışırken, GAN tabanlı bir model olan CAN'ın, (Yaratıcı Çekişmeli Ağ) yaratıcıları, bu yapay zekâ sistemi tarafından oluşturulan çıktıların tamamen orijinal olduğu iddiasıyla sistemi tanıtmışlardır.

⁹⁵ Svedman (n 91) 3.

⁹⁶ Nguyen (n 89) 16.

⁹⁷ Nguyen (n 93) 17.

⁹⁸ Nguyen (n 94) 17.

Eğer bir makinenin bir dizi kuralla sınırlandırılmış seçimi özgür sayılmıyorsa, aynı şeyi gerçek kişi eser yaratıcıları için söyleyebilir miyiz? Çünkü aslında gerçek kişi sanatçılar da başkalarının eserlerini kopyalamamak veya kendi ülkesinin kanunlarına aykırı içerik üretmemek gibi çok katmanlı kurallara tabidir⁹⁹. Yapay zekâ sistemleri ile gerçek kişileri objektif bir şekilde değerlendirmek isteyen ve özellikle sanat felsefesi ve estetik perspektifinden bakan bazı yazarlar; yapay zekânın bir miktar takdiri hak ettiğini, ancak seçim yapma ve yaratma iradesi eksikliği nedeniyle yaratıcılığı temsil edebilecek bir varlık olarak görülemeyeceğini ifade etmektedirler¹⁰⁰.

A. MAKİNE ÖĞRENMESİ VE VERİ SETLERİ

Makine öğrenmesiyle, insanın idrak kabiliyeti makinelere transfer edilmekte, algoritmalar aracılığıyla öğrenebilmekte, öğrendiği bilgileri işleyebilmekte ve verilen görevleri kolaylıkla yerine getirebilmektedir. Makine öğrenmesi için çeşitli programlama dilleri bulunmaktadır. Her programlama dilinin içerisinde makine öğrenmesi için yazılmış kütüphaneler yer almaktadır. Böylelikle yapay zekâ üzerinde çalışan kişiler kütüphanelerden faydalanarak makine öğrenmesi sistemleri kurabilmektedir¹⁰¹.

Makine öğrenmesi teknolojisindeki en önemli yeniliklerden birisi, “biyolojik sinir ağlarına” dayanan “yapay sinir ağları”dır. Bu uygulamalardan birisi benzersiz, görüntüler oluşturmak için sinir ağlarını kullanan “Deep Dream” adlı Google projesidir. Deep Dream, biyolojik sinir ağlarına benzeyen makine öğrenimini kullanarak insan düşüncesini taklit etmekte ve önceden belirlenmiş algoritmaya göre girdinin nasıl dönüştürüleceğine karar vermektedir¹⁰².

Üretken yapay zekâ modelleri, sistemleri ve uygulamaları, orijinal yaratıcıların izni olmadan mevcut eserlere benzeyen çıktılar üretebildikleri için, makine öğrenmesi aşamasında kullanılan eğitim materyalleri ve veri setleri bağlamında fikri hak ihlali sorunları kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır.

Zira hâlihazırda fikri hak kapsamında korunan çok sayıda eser, bu yaratıcı makinelerin ağına düşmektedir. Makinelerin, öğrenme sırasında eriştikleri verileri yeniden üretmeleri durumunda çoğaltma hakkının ihlalinin gerçekleşmesi riskinin yanı sıra nihai çıktılarının makine tarafından kullanılan eserlerin bir uyarlaması olarak değerlendirilmesi halinde¹⁰³ üretken yapay zekânın, türev (işlenmiş) eserler hazırlayarak eser sahiplerinin “işleme hakkını” ihlal etmesi ihtimal dâhilindedir.¹⁰⁴

Algoritmik yaratıcılık, eser sahiplerinin ve sanatçıların üsluplarını dijital formlarda yorumlayabilecek noktaya geldiğinden daha önce gerçek kişilerce üretilmiş eserlerin mevcut evreni göz önüne alındığında, eğitim sürecinde kullanılan eser ile nihai ürün/çıktı arasındaki benzerlik oranı doğrultusunda bir ihlal analizi yapılabilecektir. Yapay zekâ tarafından üretilen nihai ürün/çıktının, orijinal bir eserin tanımlanabilir ve ikincil olmayan unsurlarını içermesi halinde, işleme/uyarlama hakkının ihlalinin gerçekleşmesi muhtemeldir¹⁰⁵.

Game of Thrones kitap serisinin yazarı George R.R. Martin başta olmak üzere birçok yazarı temsilen ABD Yazarlar Birliği (*WritersGuild*) tarafından OpenAI adlı şirketin ürettiği ChatGPT sohbet robotunu eğitmek için kendilerine ait eserlerin izinsiz kullanıldığı gerekçesiyle toplu bir dava açılmıştır. Yazarlar Birliği, OpenAI'nin kendilerine ait eserleri “toptan, izinsiz veya bedelsiz” şekilde kopyaladığını, bu durumun kendi eser ve emekleriyle geçimlerini sağlama yeteneklerini tehlikeye attığını ve bu algoritmaların merkezinde kitlesel ölçekte sistematik bir hırsızlık yapıldığını ileri sürmektedir. Ayrıca, ChatGPT'nin kamuya açık verileri kullanmak yerine, yazarların kitaplarından internete yasa dışı olarak yüklenmiş olabilecek metinleri içeren bir veri seti üzerinden eğitildiği bu sebeple de yapay zekâların arkasında yer alan ve ticari kazanç elde eden şirketlerin veri setlerini oluşturan eserlerin sahiplerine

⁹⁹ Nguyen (n 95) 17.

¹⁰⁰ Donal Khosrowi vd, (n 85) 3.

¹⁰¹ Onur Sarı, 'Yapay Zekânın Türk Fikri Mülkiyet Hukukuna Göre Korunması'(Ocak 2020) İzmir Barosu Dergisi 59.

¹⁰² Guadamuz (n 63) 4.

¹⁰³ Enrico Bonadio and Luke McDonagh, 'Artificial Intelligence as Producer and Consumer of Copyright Works: Evaluating the Consequences of Algorithmic Creativity' (2020) *Intellectual Property Quarterly* 120 <<https://ssrn.com/abstract=3617197>> s.e.t. 21 Kasım 2023.

¹⁰⁴ Stefan Feuerriegel vd, (n 88) 8.

¹⁰⁵ Bonadio (n 100) 120.

lisans ücreti ödemesi gerektiği yönünde taleplerini dile getirmişlerdir¹⁰⁶.

OpenAI adlı şirket ise davalı konumunda olduğu bu davada; makine öğrenmesi sürecinde kullanılan verilerin kamuoyuyla paylaşılmadığı yalnızca programı eğitmek için kullanıldığı savunmasını yapmıştır. Şirket, savunmasını güçlendirmek için Google'ın kitapların tamamını kopyalayarak bu kaptaplardan alıntılarını görüntüleyen aranabilir bir veri tabanı oluşturmasının adil kullanım teşkil ettiğine hükmedilen *The Authors Guild, Inc. & Google, Inc. Davasına* atıf yapmıştır¹⁰⁷.

Diğer taraftan; tüm bu ihlal iddiaları devam ederken USCO¹⁰⁸, yapay zekâ modellerinin (hem üretken hem de üretken olmayan sistemlerde) eğitimi için veri setleri geliştirmek üzere eserlerin kullanılmasının ihlal teşkil edip etmediği, hak sahiplerinin izninin gerekli olup olmadığı veya bir yapay zekâ çıktısının, veri setinin bir parçası olan bir esere önemli ölçüde benzediği tespit edilirse ve bu kullanım adil kullanım (fair use) olarak nitelendirilmezse, çıktıyı yönlendiren kullanıcı ile sistem geliştiricileri arasında sorumluluk nasıl paylaşılmalıdır gibi sorulara cevap bulmaya çalışmaktadır¹⁰⁹.

B. ÖZERKLİK, RASTGELELİK, BİLİNÇ VE NİYETLİLİK (*Autonomy, Randomness, Consciousness and Intentionality*)

Bazı yazarlar; gelişmiş programların bile önceki arka plandaki programcı tarafından uygulanan kurallarda zaten belirlenmiş olan olanaklarla sınırlı olduğu görüşünü benimsemektedir. Gerçek ve köklü dönüşümlerin yalnızca dünyadaki gerçek süreçlerle fiziksel etkileşime girebileceği bir sistemde meydana gelebileceğini iddia ediyorlar. Bu görüşlerinin temelinde, insan beyninin elektriksel ve kimyasal bir mekanizma olduğu gerçeği yatmaktadır¹¹⁰.

¹⁰⁶ <<https://authorsguild.org/news/ag-and-authors-file-class-action-suit-against-openai/>> s.e.t. 20 Ekim 2023.

¹⁰⁷ Bonadio (n 102) 120.

¹⁰⁸ ABD Telif Hakları Ofisi/US Copyright Office.

¹⁰⁹ Suzanne V. Wilson and Maria Strong, 'U.S. Copyright Office, Library of Congress. Artificial Intelligence and Copyright' Federal Register 59942 -59949 (2023) <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2023-08-30/pdf/2023-18624.pdf>> s.e.t. 8 Aralık 2023.

¹¹⁰ Kasap (n 26) 348.

Üretken yapay zekâ sistemlerinin insanlarda doğal olarak bulunan üç temel özelliğe sahip olamayacağı için yaratıcı olamayacakları dile getirilmektedir. **Özerklik, niyetlilik ve bilinç.** Özerklik kavramının; fikirlerin “özgür iradeyle” üretilmesi anlamına geldiği kabul edilirse hiçbir programlanmış varlığın gerçekten özerk ya da otonom olamayacağı bu sebeple de yapay zekâ sistemlerinin hiçbir zaman yaratıcı olamayacağı ileri sürülebilecektir¹¹¹.

Niyetlilik kavramını, eyleme götüren iradeyi taşımak olarak tanımladığımızda, yapay zekânın bir eser meydana getirmek ve eser sahibi olmak için bir niyet göstermesi gerekir mi sorusu akla gelecektir. Eğer bu yönde bir niyet göstermesi gerekli kabul edilirse, yapay zekânın niyetinin var olduğunu nasıl kanıtlayabiliriz? Niyetin (yaratma eylemine yönelik iradenin) hayati öneme sahip olduğunu vurgulayan bazı yazarlar niyetin makine yaratıcılığındaki mevcut eğilimlerle bağdaştırılmasının zor olduğunu ifade etmektedirler. Çünkü niyet ve yapay zekâ sistemlerinin yaratıcılığı için gerekli olan rastgelelik (randomness) özellikleri bir arada bulunmayabilir. Şöyle ki; makine yaratıcılığının geliştirilmesinde önemli bir unsur olarak kabul edilen “rastgele” performans gösterme özelliğinin yanı sıra aynı zamanda amaç veya irade ortaya koyabilecek bir yapay zekâ yazılımını geliştirmenin teknik olarak birbiriyle çeliştiği kabul edilmektedir¹¹².

Bir yazılımın, kelimeleri alfabetik olarak sıraya koyması fikri hak korumasını gerektiren bir durum değildir. Çünkü programın seçme ve bunları düzenleme yöntemi açıktır. Burada yaratıcılık gösteren herhangi bir unsur yoktur. Bu itibarla tamamen mekanik bir uğraşı sonucunda elde edilen sonuç yaratıcı değildir denebilir. Nitekim yaratıcılığın tesadüfi veya dışarıdan güdümlenerek söz konusu olamayacağı, amaca yönelik ve kasıtlı bir niyetle olabileceği ifade edilmektedir¹¹³.

BODEN, bilinç eksikliğiyle ilgili getirilen eleştirilere karşı; bir programın “kendini değiştirmek için” kurallar içerebileceğini ve kendi deneyleri üzerinde uyguladığı kontrol sayesinde öğrenme yeteneğine sahip olduğunu ayrıca, önceden tanımlanmış

¹¹¹ Kasap (n 107) 349.

¹¹² Gaon (n 68) 309.

¹¹³ Bozkurt Yüksel (n) 606.

kurallarda gelişigüzel değişiklikler yapabilen genetik algoritmalara atıf yaparak bir bilgisayarın gerçekten yaratıcı olup olamayacağı sorusunun şu anda cevaplanamayacağını ve bu sorunun bilimsel değil, daha ziyade felsefi bir soru olduğunu vurgulamaktadır¹¹⁴.

IV. YARATICILIK, ORİJİNALLIK VE HUSUSİYET KAVRAMLARININ ÜRETKEN OTONOM YAPAY ZEKÂ SİSTEMLERİNE YANSIMALARI

Yapay zekâ teknolojilerindeki son yenilikler; eser sahipliği ve adil kullanım gibi temel fikri hak ilkelere, bu sistemler tarafından oluşturulan veya kullanılan eser, içerik veya ürünlere nasıl uygulanacağı konusunda yeni soruları gündeme getirmektedir. OpenAI'nin Dall-E ve ChatGPT programları, Stability AI'nin Stable Diffusion programı ve Midjourney'in kendi adını taşıyan programı gibi üretken yapay zekâ sistemleri kullanıcının metinsel komutlarına yanıt olarak yeni görüntüler, metinler ve diğer içerikleri üretme yeteneğine sahip durumdadır¹¹⁵.

Üretken yapay zekâ sistemleri, kamera ekipmanına benzer şekilde gerçek kişi eser sahipleri tarafından kullanılabilir başka bir araç olarak görülebilir mi? Bazı yorumcular, yapay zekâ programlarının, gerçek kişi eser sahiplerinin, eserlerini oluşturmak için kullandığı diğer araç ve ekipmana benzer olduğunu öne sürerek, en azından yapay zekâ tarafından üretilen bazı ürünlerin fikri hak korumasına dâhil edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. *Burrow-Giles Davasında* mahkeme, “eser sahibi, eserin varoluşunu borçlu olduğu kişidir” yorumunu yaparak fotoğrafçının kompozisyon, düzenleme ve ışıklandırma gibi yaratıcı unsurlarla ilgili kararlar vermesi durumunda fotoğrafların fikri hak korumasına hak kazanabileceğine karar vermiştir¹¹⁶. *Burrow&Giles Davasında*, Mahkeme; “Eser, bireyin doğaya karşı kişisel tepkisi; insan benliği her zaman benzersiz, yalnızca o insana ait olan bir şey içerir.” şeklinde kullandığı ifadelerle eser sahipliği olgusunda insan/benlik unsurunu güçlendirmiştir. Mahkeme, eser sahipliğinin aynı zamanda nedensellik açısından da yorumlanabile-

ceği sonucuna varmıştır. Eserin sahibi, “fotoğrafın varoluş nedeni” ve “fikrini, hayal gücünü” harekete geçiren kişidir. Fotoğrafın yaratıcısı ve onsu fotoğrafın var olamayacağı itici güç olarak fotoğrafçı, fikri haklar açısından eser sahibi olarak kabul edilmiştir. Fotoğrafi çeken makine ise, sanatçının yaratıcı vizyonunu gerçekleştirme amacına yönelik bir araç olarak yorumlanmıştır. Bu karar aynı zamanda fikri haklar korumasında “otomasyonun” eser sahipliğine aykırı olduğu şeklindeki zimni bir varsayımın oluşmasına da temel oluşturmuştur¹¹⁷.

Fotoğrafçılık benzetmesine karşı çıkan yorumcular ve USPTO¹¹⁸, yapay zekâ kullanıcılarının yapay zekânın yalnızca bir araç olarak görülmesi için yeterli yaratıcı kontrole sahip olup olmadıklarını sorguluyor. USPTO, “Midjourney'in, *Kashanova*'nın istediği görüntüye ulaşmak için kontrol ettiği ve yönlendirdiği bir araç olmak yerine, öngörülemeyen bir şekilde görüntüler ürettiğini” belirtmiştir¹¹⁹. Başka bir görüşe göre, yapay zekâ kullanıcısının, fikri hak korumasına hak kazanabilecek bir eser yerine yalnızca soyut bir “fikir” yarattığını öne sürmüştür¹²⁰. Dall-E'den¹²¹ yapay zekâ sisteminden, “plajda çay partisi veren kirpilerin” bir resmini yapmasını isteyen kullanıcının sadece bir fikirden başka bir katkıda bulunmadığı ileri sürülmüştür¹²².

İnsanoğlunun geleneksel anlayışla oluşturduğu mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde; ancak gerçek kişiler, yaratıcı emeklerinin karşılığında eser sahibi olarak kabul edilebilmekte ve fikri hak korumasına layık görülmektedir. Bu geleneksel yaklaşımla; bizzat eseri meydana getiren gerçek kişiye odaklanılmıştır. Ancak, yeni teknolojik gelişmelerle hayatımıza giren üretken otonom sistemlerin oluşturduğu belirsizliği giderebilmek için “orijinallik/özgünlük/hususiyet” gibi mevcut terimleri tanımlama ve uygulama şeklimizi yeniden düşünmemiz kaçınılmazdır¹²³.

¹¹⁷ Bridy (n 113) 6.

¹¹⁸ ABD Patent ve Marka Ofisi/US Patent and Trademark Office.

¹¹⁹ Zirpoli (n 112) 2.

¹²⁰ Zirpoli (n 115) 2.

¹²¹ Metinden görüntü oluşturan bir yapay zekâ programıdır.

¹²² Zirpoli (n 116) 2.

¹²³ Yanisky-Ravid and Velez-Hernandez (n 52) 9.

¹¹⁴ Boden, 'Computer Models of Creativity' (n 24) 33.

¹¹⁵ Christopher T. Zirpoli, 'Generative Artificial Intelligence and Copyright Law' (University of Nebraska - Lincoln, United States Congressional Research Service 2023) 1 <<https://digitalcommons.unl.edu/scholcom/243>> s.e.t. 21 Kasım 2023.

¹¹⁶ Bridy (n 27) 5.

Örneğin; “The Next Rembrandt” projesi kapsamında; Rembrandt’ın eserlerindeki aydınlatma, renklendirme, fırça darbeleri ve geometrik desenler dâhil teknik ve estetik unsurları; “makine öğrenimi” adı verilen teknikle yapay zekâ sistemine öğretilmiş ve sonuçta algoritmaların, Rembrandt’ın sanatında bulunan stil ve motiflere dayalı bir tablo ortaya çıkardığı tespit edilmiştir. Başka bir deyişle ortaya çıkan tablo bir bilgisayarın tipik bir Rembrandt tablosunun nasıl görünmesi gerektiğine dair yorumunu temsil etmektedir¹²⁴. The Next Rembrandt Projesi, algoritmanın artık yalnızca insan girdisine veya programlamaya dayanmadığı, otonom üretken sistemlerin artık insan programcılarının talimatlarını takip eden basit birer araçtan daha fazlası olduğu ve hatta estetik açıdan en hoş tercihleri yapabilme yeteneğine sahip olduğunu göstermek bakımından çığır açıcı bir gelişme olarak kabul edilmiştir. Proje teknik ve hukuki açıdan oldukça şaşırtıcı olsa da orijinallik/özgünlük kavramı halâ sorunun önemli bir parçasıdır¹²⁵.

V. ÜRETKEN OTONOM YAPAY ZEKÂ SİSTEMLERİ VE FİKRİ HAKLAR KESİŞİMİNDE PARADİGMA DEĞİŞİKLİĞİ İHTİYACI

Eser kavramının sözlük karşılıklarına baktığımızda; iz, işaret, belirti ve imge gibi sözcüklerle karşılaşmakta olduğunu görmekteyiz. En genel anlamında eser kavramı; kişinin zihinsel çabaları sonucu ortaya konulan ve hukuki bakımdan değer ifade eden neticeler” olarak tanımlanabilir¹²⁶. Bu bağlamda, Anglosakson Hukuk Sisteminde aranan “kendi yaratımı olması” şartına dayalı orijinallik ve “bir miktar fikrî çaba” şartına dayandırılan yaratıcılık kavramlarının, Türk Hukukunda ve Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde aranan sübjektif unsurlara göre daha düşük bir eşiği temsil ettiği söylenebilir¹²⁷. Diğer bir anlatımla, Türk hukukunda, sahibinin hususiyetini taşıma niteliği, bir eserin fikri mülkiyet hukuku tarafından korunup korunamayacağını belirleyen temel kriterdir. Bu sübjektif unsur, eserin yaratıcısı tarafından sergilenen bireysel çaba, beceri

ve dünya görüşü gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmakta ve bu bağlamda eserin özgün veya hususi olmasını zorunlu kılmaktadır.

Bir insan tarafından makine yardımıyla oluşturulan ürünlerde insanın hususiyetini yansıtmasına engel olacak mahiyette bir makine kullanımı söz konusuysa, diğer bir ifadeyle seçeneklerin sadece makine tarafından belirlendiği ve makineyi kullanan herkesin aynı sonuca ulaşabileceği bir durum mevcutsa, bu ürün/çıktı zaten eser olarak kabul edilemeyecektir¹²⁸.

Peki, bu durumda, mevcut düzenlemeler ışığında eserin zorunlu unsurlarından biri olan yaratıcılık/hususiyet/orijinallik kriterlerinin insana özgü özellikler olduğunu kabul edersek tamamen yapay zekâ tarafından üretilen ürün veya çıktıların bir insanın hususiyetini taşıması ve fikri çaba ürünü olmaması nedeniyle eser olarak kabul edilemeyeceği sonucuna varılabilir mi?¹²⁹ Buradan hareketle; otonom sistemler tarafından oluşturulan eserlere geleneksel fikri hak düzenlemelerini mi uygulamalıyız yoksa yeni normatif araçlar mı oluşturmalıyız?¹³⁰

Otonom sistemler tarafından üretilen eserler ve bunların Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri’nde fikri hak korumasına uygunluğu söz konusu olduğunda, bu sistemler arasında hem benzerlikler hem de farklılıklar vardır. Fikri haklar mevzuatı ve sonrasında gelişen içtihat hukukunda yorumlandığı üzere, ABD otonom sistemler tarafından oluşturulan ürün veya içeriklerin eser olarak korunmasına sıcak bakmasa da, AB’nin tutumu bu anlamda biraz farklıdır. AB’nin, insan olmayan eser sahiplerinin fikri hak koruması kapsamında değerlendirilmesini nispeten onayladığı görülüyor. Bu tutum, AB’nin e-kişilik girişiminde ortaya konmuştur. Birleşik Krallık Fikri Haklar, Tasarımlar ve Patentler Kanunu ise insan olmayan sistemler tarafından ortaya konan eserlerin korunmasını açıkça düzenlemiştir. Avrupa Birliği’nin bazı üye ülkelerinde ise durum oldukça farklıdır. Örneğin, hem İspanya hem de Almanya’nın

¹²⁴ Guadamuz (n 63) 2.

¹²⁵ Juuti (n 65) 48.

¹²⁶ Ateş (n 79) 26.

¹²⁷ Zorluel (n 40) 324.

¹²⁸ Zorluel (n 122) 319.

¹²⁹ Esra Karaca ve Uğur Karataş, ‘Yapay Zekâ Tarafından Meydana Getirilen Fikri Ürünlerin 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa Göre Korunması’ (2022) 1 Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 17, 45.

¹³⁰ Yanisky-Ravid and Velez-Hernandez (n 118) 53.

fikri hak mevzuatlarında, eserlerinin fikri hak kapsamında korunabilmesi için eser sahiplerinin insan olması gerektiğini açıkça belirten maddeler bulunmaktadır¹³¹.

Hegel'in kişilik teorisi, çağdaş eser sahibi anlayışımızdan sorumlu bazı felsefi temelleri güzel bir şekilde ifade ediyor. Bu teori, benliğin bir kısmının yaratılan esere aşılandığı anlayışıyla doğmuş bir teoridir. Eser yaratıcısı ve mülkiyete ilişkin böylesine kişi merkezli bir anlayışın sonucunda tamamen bir bireyin yaratıcı sürecinin benzersizliğinin kabulü ve eser meydana getiren kişiye fikri hak koruması sağlayan bir anlayış gelişmiştir¹³². Bugün, bir eseri meydana getiren kişinin kişiliği bir şekilde eserinin özüne aşılanmış olduğundan, bizim gayrimenkulle ilişkilendirdiğimiz aynı türden haklara sahip olduğu duygusu çağdaş düşünceye damgasını vuran bir keşiftir. Başka bir deyişle, kişiliğe eşlik eden öz farkındalığın dışa dönük tezahürü, fikri mülkiyete konu bir eserin yaratılması için gereklidir. Bu yarı kişiliktir, yarı mülkiyettir¹³³.

Mucitlik ve eser sahipliği haklarını, insan olmayan sistemlere de tanımak gerektiğini savunan bazı yazarlar; yapay zekâ sistemlerine farklı, gerçek kişi eser sahiplerine farklı şekilde yaklaşmanın hukuki sorunlara yol açabileceğini ve ayrıca yapay zekânın gelişmesini teşvik etmenin bu tip sistemlere eser sahipliği hakkı vermekten geçtiğini ileri sürmektedir¹³⁴. Bu görüşe karşı ise; yapay zekâ sistemlerine eser sahipliği tanınmasının, geri plandaki programcılar/yazılımcılar ve şirketler için fikri haklar bakımından avantajlı bir konum sağlamasının yanı sıra şimdiden öngörülemez yasal zorluklar ve suiistimallerle dolu belirsiz bir geleceğe yol açabileceği ihtimali vurgulanmıştır¹³⁵.

VI. SONUÇ

Başlangıçta sadece bir fikir olan ve sonrasında bu fikirden türeyen eser, buluş ve benzeri fikri ürün ve yaratımların korunması amacıyla oluşturulan hukuk sistemleri, temelde insan merkezli bir koruma çerçevesi çizmiştir. Türk Hukuku ve diğer ülkelerin hukuk sistemlerindeki temel amaç, eser sahiplerini ve buluşçuları, kendi yaratımlarını ve buluşlarını koruyarak teşvik etmek ve ödüllendirmektir. Ancak günümüzde, teknolojik ilerlemeler hukuk sistemlerinin temel değerlerini etkilerken rotanın yeniden oluşturulması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Çeşitli disiplinlerde yürütülen çalışmalar, mevcut hukuk sistemlerinin insan odaklı olduğunu ve eser sahipliğini bireyler üzerinden tanımladığını göstermektedir. Ancak, giderek artan üretken yapay zekâ sistemleri karşısında, dünya genelinde kanun koyucuların proaktif bir tutumdan kaçındığı gözlemlenmektedir. İnsan merkezli yaklaşımdan uzaklaşarak makinelerle eser sahipliği hakkı tanımının potansiyel olarak ürkütücü sonuçları olabileceği endişesiyle genel olarak mevcut durumu koruma eğilimi görülmektedir.

Diğer yandan, makine öğrenimi giderek karmaşık hale geldikçe ve yapay zekâ sistemleri daha yetenekli ve özerk hale geldikçe, yakın gelecekte geleneksel fikri haklar yaklaşımının şüphesiz yeniden değerlendirilmesi gerekecektir. Yenilikçi veya yaratıcı ürün ve eserlerin tek kaynağının artık sadece insanlar olmadığını kabul eden bir yaklaşımla, yapay zekâ alanındaki gelişmeleri teşvik etmek amacıyla; insan olmayan yaratıcı sistemleri ve makineleri de içeren yeni bir "eser sahipliği" tanımının yapılması, gelecekte hukuki zorluklarla dolu bir Pandoranın Kutusu'nun açılmasına sebep olabilir.

Diğer taraftan, haklar ve yükümlülükler arasındaki denge gözetilerek, yapay zekâ sistemlerini programlayan, yatırım yapan veya kullananlar, üretilen nihai çıktılara ilişkin "eser sahibi" olduklarını iddia ediyorlarsa; bu kişilerin aynı zamanda arkasında oldukları veya komutlarıyla yönlendirdikleri bu sistemlerin herhangi bir ihlalde bulunması halinde hukuki ve cezai anlamda sorumluluğu paylaşmaları gerekecektir.

Algoritmik yaratıcılığa, cömert bir "adil kullanım/fair use" muamelesi göstermek, makinelerin

¹³¹ Juuti (n 120) 75.

¹³² Svedman (n 92) 12.

¹³³ Svedman (n 127) 12.

¹³⁴ Ryan Abbott, 'Artificial Intelligence and Intellectual Property: An Introduction, In Research Handbook on Intellectual Property and Artificial Intelligence' (2022) Edward Elgar 18 <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4065150> s.e.t. 5 Aralık 2023.

¹³⁵ Hristov (n 2) 441.

eğitim amacıyla serbestçe mevcut eserlere erişmesi-
ne ve bunları kullanmasına izin vermek olumlu bir
sonuç doğurmayabilir. Fikri hak kapsamında korun-
nan yüksek miktarlarda eser veya içeriği kullanan
yapay zekânın programcısı, yatırımcısı veya kullanıcı-
sı bunun için izin talep etmekten muaf tutulurken,
aynı eylemi daha düşük bir ölçekte gerçekleştiren bir
“sanatçı veya eser sahibi gerçek kişi” için böyle bir
muafiyetin geçerli olmaması mantıklı mıdır?

Kaçınılması gereken, hâlihazırda var olan fikri
hak koruması kapsamındaki eserlere erişen, onları
analiz eden ve kullanan gerçek kişi sanatçı ve eser
sahipleri ile aynı şeyi daha yüksek hızda ve çok daha
geniş bir erişimle yapan yapay zekâ arasında ayırım
yapan ikili bir fikri mülkiyet rejimidir. Çifte stan-
dartlı bir fikri hak koruma sisteminde en çok zarar
görecek yine insanoğlu olabilir. İnsanoğlu önceden
var olan kaynak materyale eriştiğinde ve onu kulland-
dığında “eser” den söz ediyoruz ancak aynı kullanım,
öğrenen makineler tarafından yapıldığında çok daha
tarafsız ve masum görünen “veri” kavramı tercih
edilmektedir.

Yaratıcılık, hususiyet, orijinallik, eser, eser sa-
hipliği kavramları; kültürel, politik ve sosyo-ekono-
mik unsurlardan etkilenebilen ve toplumdaki toplu-
ma değişebilen göreceli kavramlardır. Bu değişken
ve her olay bazında yeniden yorumlanması gereken
kavramları; otonom sistemlerin arka planında yer
alan yazılımcı, yatırımcı veya nihai kullanıcılara ka-
dar genişletmek kontrol edilemez bir fikri hak ko-
ruma alanı oluşmasına sebep olabilir. Diğer taraftan,
yapay zekânın aktif olabildiği her alan için alternatif
bir kişilik/kimlik verilmesi veya bir varoluş alanı çı-
zılması gibi çözümler tartışılmaktadır. Kanaatimiz-
ce, bu hukuki çözüm ne olursa olsun mutlaka ortaya
çıkın ürün/çıkıtı veya eserin üretken yapay zekâ sis-
temleri eliyle meydana getirildiğini, “türev/tali/bağ-
lantılı” bir hak türü olduğunu vurgulayan bir düzen-
leme olması şu aşamada kabul edilebilir bir çözüm
olarak düşünülebilir.

Sonuç olarak; tüm boyutlarıyla tartışmaya çalış-
tığığımız; bir eseri eser yapan en önemli husus olan
yaratıcılık/orijinallik veya hususiyet şartlarından
herhangi birinin aslında üretken otonom yapay
zekâ sistemleri tarafından oluşturulan ürün veya
çıkıtılar üzerinde gerçekleşmeyeceği sonucuna va-

rılması halinde tartışmayı buradan öteye taşımanın
hukuki açıdan bir anlamı olmayacaktır. Ortada bir
eser yoksa eser sahipliği de olmayacaktır. Üretken
otonom sistemler, şüphesiz etkileyici ve önemli bir
teknolojik gelişme olabilir, ancak fikri hak koruması,
bu teknolojinin gelişmesinden sorumlu firma, yazılı-
mcı, yatırımcı veya sistemin arkasındaki paydaşları
teşvik etmek ve korumak için uygun bir hukuk alanı
olarak görülmemelidir.

KAYNAKÇA

- Abbott R, 'Artificial Intelligence and Intellectual Property: An Introduction, in Research Handbook on Intellectual Property and Artificial Intelligence' (2022) Edward Elgar <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4065150> s.e.t. 5 Aralık 2023.
- Ağluç L, 'Sanat Yaratıcılık Bağlamında İnsan ve Yaratma Güdüsü' (2013) 3 [1] Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi 1.
- Ateş M, *Fikri Hukukta Eser* (Turhan Kitabevi Ankara 2007).
- Boden M. A, *The Creative Mind, Myths and Mechanisms* (2nd edn, London and New York, Routledge 2004) XI.
- 'Computer Models of Creativity' (2009) AI Magazine 23.
- Bonadio E and McDonagh, L, 'Artificial Intelligence as Producer and Consumer of Copyright Works: Evaluating the Consequences of Algorithmic Creativity' (2020) Intellectual Property Quarterly 120 <<https://ssrn.com/abstract=3617197>> s.e.t. 21 Kasım 2023.
- Bozkurt Yüksel A. E, 'Yapay Zekânın Buluşlarının Patentlenmesi' (2018) 6 [11] Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 585.
- Bridy A, 'Coding Creativity: Copyright and the Artificially Intelligent Author' (2012) 5 Stanford Technology Law Review 23 <<http://stlr.stanford.edu/pdf/bridy-coding-creativity.pdf>> s.e.t. 29 Kasım 2023.
- Descartes R, *Aklın Yönetimi İçin Kurallar (Régles pour la direction de l'esprit)* (Engin Sunar, 2. bs İstanbul Say Yayınları 2014).
- Diñçeli D, 'Yaratıcılık ve Sanat' (2020) 8 [1] Sanat Eğitimi Dergisi 43.
- Er Bıyıklı, N ve Gülen, L. A, 'Hayal Gücü ve Yaratıcılık Kavramlarının Tasarım Sürecine Etkisi' (2018) 7 [50] İdil Sanat ve Dil Dergisi 1273.
- Ezici Kapan A, 'Sanatçının Kişiliği ve Yaratma Psikolojisi' (2005) [6] Anadolu Psikiyatri Dergisi 122.
- Feuerriegel S and Hartmann J and Janiesch C and Zschech P, 'Generative AI (2023) LMU Munich and Munich Center for Machine Learning 13 <<https://doi.org/10.1007/s12599-023-00834-7>> s.e.t. 29 Kasım 2023.
- Gaon, A.H, *Artificially Intelligent Copyright: Rethinking Copyright Boundaries* (York University, Toronto 2019) 302.
- Ginsburg J C and Treppoz E, *International Copyright Law: US and EU Perspectives* (Edward Elgar Publishing 2015) 278.
- Gözet, M. and Filiz U. and Yılmaz A. E, 'Generative Artificial Intelligence' (2023) 7 [1] International Journal of Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies 32.
- Guadamuz A, 'Do Androids Dream of Electric Copyright? Comparative analysis of originality in artificial intelligence generated works' (2017) 2 (Last revised: 12 Jan 2022) Intellectual Property Quarterly 15.
- Hirsch, E.E, 'Eser Sahipliği Fikri ve Sınai Hakların Mahiyeti Hakkında Yeni Bir Görüş' (1944) 1 [3] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 330.
- Hristov K, 'Artificial Intelligence and Copyright Dilemma' (2017) 57 [3] The Journal of the Franklin Pierce Center for Intellectual Property 431.
- Joyce C and Leaffer M and Jaszi P and Ochoa T and Carroll M, *Copyright Law* (9th edn, Lexis Nexis Publishing San Francisco 2013) 91.
- Juuti A, *The Protection of Works Created by Artificial Intelligence Algorithms in the United States and the European Union* (Intellectual Property Shaping Society University of Turku Faculty of Law 2020) 60.
- Karaca E ve Karataş U, 'Yapay Zekâ Tarafından Meydana Getirilen Fikri Ürünlerin 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa Göre Korunması' (2022) 1 Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 17.
- Kasap A, 'Copyright and Creative Artificial Intelligence (AI) Systems: A Twenty-First Century Approach to Authorship of AI-Generated Works in the United States' (2019) 19 [4] Wake Forest Journal of Business and Intellectual Property Law 335.
- Khosrowi D and Finola F and Elinor C, 'Diffusing the Creator: Attributing Credit for Generative AI Outputs' (2023) AIES 23 Montréal QC, Canada 3.
- Lim E. C, 'Reconstituted expression, edited works and originality in copyright law (2023) 45 [2] European Intellectual Property Review 72.
- Madiaga T, 'EU Legislation in Progress, Artificial Intelligence Act-EPRS, European Parliamentary Research (June 2023) <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI\(2021\)698792_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI(2021)698792_EN.pdf)> s.e.t. 3 Kasım 2023.
- Merges R P and Menell P S and Lemley, M. A, *Intellectual Property in the New Technological Age* (6th edn, Wolters Kluwer New York 2012) 440.
- Meydancı B, *Yapay Zekâ ve Ürünlerinin Fikri Mülkiyet Hukukunda Korunması* (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2023) 131.
- Nguyen H, 'A Creative Machine's Rocky Road: Towards Artificial Intelligence Authorship' (2021) Tilburg Institute for Law, Technology and Society 16.

- Rosati E, 'The Monkey Selfie Case and the Concept of Authorship: an EU Perspective' (2017) 12 [12] Oxford University Journal of Intellectual Property Law & Practice 973.
- 'Copyright at the CJEU: Back to the start of copyright protection' (2023) Developments and Directions in Intellectual Property Law 20 Years of the IP Kat 4.
- Salehi P and Chalechale A and Taghizadeh M, 'Generative Adversarial Networks (GANs): An Overview of Theoretical Model, Evaluation Metrics, and Recent Developments' (2005) Image Processing Research Lab, Department of Computer Engineering & Information Technology 3 <<https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2005/2005.13178.pdf>> s.e.t. 02 Eylül 2023.
- Sarı O, 'Yapay Zekânın Türk Fikri Mülkiyet Hukukuna Göre Korunması'(Ocak 2020) İzmir Barosu Dergisi 59.
- Stamataoudi I and Torremans P, *EU Copyright Law a Commentary* (Edward Elgar Publishing 2014).
- Suluk C ve Karasu R ve Nal T, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, (3. bs Seçkin Yayıncılık Ankara 2019).
- Svedman M, 'Artificial Creativity: A Case Against Copyright for AI-Created Visual Artwork' (2020) 9 [4] IP Theory Journal 15 <<https://www.repository.law.indiana.edu/ipt/vol9/iss1/4/>> s.e.t. 1 Aralık 2023.
- Tekinalp Ü, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (Vedat Kitapçılık İstanbul 2012) 105.
- VerSteege R, 'Rethinking Originality' (1993) 34 [3] William & Mary Law Review 801 <<https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol34/iss3/8>> s.e.t. 25 Kasım 2023.
- Wilson S V and Strong M, 'U.S. Copyright Office, Library of Congress. Artificial Intelligence and Copyright Federal Register 59942-59949' (2023) <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2023-08-30/pdf/2023-18624.pdf>> s.e.t. 8 Aralık 2023.
- Yanisky-Ravid S and Velez-Hernandez, L. A, 'Copyrightability of Artworks Produced by Creative Robots and Originality: The Formality-Objective Model' (2018) 19 [1] Minnesota Journal of Law, Science & Technology 26 <<https://scholarship.law.umn.edu/mjlst/vol19/iss1/1/>> s.e.t. 15 Kasım 2023.
- Yavuz L ve Alica T ve Merdivan F, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu* (1. bs Seçkin Yayıncılık Ankara Cilt1 2013).
- Yeşilyurt E, 'Yaratıcılık ve Yaratıcı Düşünme' (2020) 15 [25] OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi 3874.
- Zirpoli C T, 'Generative Artificial Intelligence and Copyright Law'(University of Nebraska - Lincoln, United States Congressional Research Service 2023) 1 <<https://digitalcommons.unl.edu/scholcom/243>> s.e.t. 21 Kasım 2023.
- Zorluoel M, 'Yapay Zekâ ve Telif Hakkı'(2019) 142 TBB Dergisi 305.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan etmektedir. Aksi bir durumun tespiti halinde Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi (TFM) hiçbir sorumluluğu kabul etmemektedir. Sorumluluk, çalışmanın yazarına aittir.

Katkı Oranı Beyanı: Söz konusu çalışmanın hazırlanması ve yazımı aşamasında yazarın katkı oranı %100'dür.

Varsa Destek ve Teşekkür Beyanı: Yoktur.

Çatışma Beyanı: Yoktur.

Ethics Statement: *The author declares that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, TFM does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.*

Contributions Statement: *Author has contributed %100 into preparing and writing this study.*

Statement for Support and Appreciation If Any: *None.*

Statement for Conflict of Interest: *None.*